

Standarti un vadlīnijas kvalitātes nodrošināšanai Eiropas augstākās izglītības telpā

Izglītība un kultūra

Šis projekts finansēts ar Eiropas Komisijas atbalstu Socrates programmas ietvaros. Šī publikācija atspoguļo tikai autora uzskatus, Komisija nav atbildīga par šajā publikācijā atrodamās informācijas izlietojumu.

Eiropas asociācija kvalitātes nodrošināšanai augstākajā izglītībā

ENQA ziņojums par standartiem un vadlīnijām kvalitātes nodrošināšanai Eiropas augstākās izglītības telpā

Šo publikāciju iespējams lejuplādēt arī no ENQA mājas lapas:

<http://www.enqa.net/bologna.lasso>. To iespējams bez maksas saņemt no ENQA sekretariāta (lūdzu, skatiet kontaktinformāciju uz aizmugurējā vāka).

© European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2005, Helsinki

Šo publikāciju atļauts fotokopēt un reproducēt citos veidos bez izdevēja atļaujas.

Vāka noformējums: Jussi Hirvi / Green Spot Media Farm

Salikums: Anja Kauppi / Pikseri Julkaisupalvelut

ISBN (paperbound): 952-5539-04-0

ISBN (pdf): 952-5539-05-9

ISSN: 1458-1051

Iespiedējs: Multiprint

Helsinki, Somija 2005

Priekšvārds

Berlīnes komunikē 2003. gada 19. septembrī Boloņas procesa dokumentus parakstījušo valstu ministri aicināja Eiropas tīklu kvalitātes nodrošināšanai augstākajā izglītībā (*European Network for Quality Assurance in Higher Education (ENQA)*) ‘caur tā dalībniekiem, sadarbojoties ar EUA, EURASHE, un ESIB’, izstrādāt ‘atzītu standartu, darbību un vadlīniju kopumu kvalitātes nodrošināšanas nozarē’ un ‘noskaidrot veidus, kā nodrošināt pienācīgu koleģiālās pārraudzības sistēmu kvalitātes nodrošināšanas un/vai akreditācijas institūcijām vai organizācijām, un sniegt ziņojumu ministriem caur Boloņas turpinājuma grupu 2005. gadā’. Ministri arī lūdza ENQA pienācīgi ievērot ‘citu kvalitātes nodrošināšanas asociāciju un tīklu pieredzi’.

Šis ziņojums ir atbilde uz šo uzdevumu un to apstiprinājušas visas organizācijas, kas minētas attiecīgajā komunikē sadaļā. Šādas kopējas izpratnes panākšanu darīja iespējamu sadarbības un savstarpējās cieņas gaisotne, kas raksturoja diskusiju starp visām iesaistītajām pusēm. Tādēļ vēlos pateikties EUA, EURASHE un ESIB kopā ar ENQA dalībinstīcijām par to konstruktīvo un vērtīgo ieguldījumu procesā.

Šis ziņojums domāts Eiropas izglītības ministriem. Tomēr ceram, ka ziņojums iegūs plašāku ievērību starp tiem, kurus interesē kvalitātes nodrošināšana augstākajā izglītībā. Ceram, ka šiem lasītājiem ziņojums šķitīs noderīgs un iedvesmojošs.

Jāuzsver, ka šis ziņojums ir tikai pirmais solis, domājams, garajā un grūtajā ceļā uz plaši atzītu precīzu vērtību, cerību un labākās pieredzes izveidošanu attiecībā uz kvalitāti un tās nodrošināšanu, kas jāveic iestādēm un institūcijām visā Eiropas augstākās izglītība telpā (EAIT; *European Higher Education Area (EHEA)*). Process, ko iekustināja Berlīnes mandāts, būs jāattīsta tālāk, ja tam paredzēts nodrošināt pilnībā funkcionējošu kvalitātes nodrošināšanas Eiropas dimensiju Eiropas augstākās izglītība telpā (EAIT). Ja tas ir paveicams, tad arī daudzi no Boloņas procesa mērķiem tiks sasniegti. Visi pašreizējie kopējā darba veicēji cer dot savu ieguldījumu šī pasākuma veiksmīgā realizācijā.

Kristians Tune (*Christian Thune*)

ENQA prezidents

2005. gada februārī

Saturs

Kopsavilkums	4
1 Konteksts, mērķi un principi	7
2 Eiropas standarti un vadlīnijas	9
Standartu un vadlīniju pamatojums	9
Ievads 1. un 2. daļai: Eiropas standarti un vadlīnijas augstākās izglītības iekšējai un ārējai kvalitātes nodrošināšanai	10
1. daļa: Eiropas standarti un vadlīnijas iekšējai kvalitātes nodrošināšanai augstākās izglītības iestādēs	11
2. daļa: Eiropas standarti un vadlīnijas augstākās izglītības ārējai kvalitātes nodrošināšanai	14
Ievads 3. daļai: Eiropas standarti un vadlīnijas ārējām kvalitātes nodrošināšanas institūcijām	16
3. daļa: Eiropas standarti ārējām kvalitātes nodrošināšanas institūcijām	17
3 Koleģiālās uzraudzības sistēma kvalitātes nodrošināšanas institūcijām	20
Starptautiskais konteksts	20
Periodiska institūciju kontrole	21
Eiropā strādājošo ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūciju reģistrs	22
Eiropas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas konsultatīvais forums	23
4 Nākotnes perspektīvas un grūtības	25
Pielikums: Regulāra kvalitātes nodrošināšanas institūciju pārbaude – teorētisks modelis	26

Kopsavilkums

Šo ziņojumu sagatavojuši Eiropas asociācija kvalitātes nodrošināšanai augstākajā izglītībā (ENQA)¹, ar tās dalībnieku palīdzību, konsultējoties un sadarbojoties ar EUA, ESIB un EURASHE, kā arī organizējot pārrunas ar dažādām saistītām organizācijām. Tā ir atbilde uz divkāršo mandātu, ko ENQA deva 2003. gada septembra Berlīnes komunikē – izstrādāt 'atzītu standartu, darbību un vadlīniju kopumu kvalitātes nodrošināšanas nozarē' un 'noskaidrot veidus, kā nodrošināt pienācīgu koleģiālās pārraudzības sistēmu kvalitātes nodrošināšanas un/vai akreditācijas institūcijām vai organizācijām'.

Ziņojums sastāv no četrām nodaļām. Pēc ievada nodaļas par kontekstu, mērķiem un principiem seko nodaļas par standartiem un vadlīnijām kvalitātes nodrošināšanā², koleģiālo pārraudzības sistēmu kvalitātes nodrošināšanas institūcijām, kā arī nākotnes perspektīvām un grūtībām.

Ziņojuma galvenie rezultāti un ieteikumi ir šādi:

- Tiks izveidoti Eiropas standarti iekšējai un ārējai kvalitātes nodrošināšanai, kā arī ārējām kvalitātes nodrošināšanas institūcijām.
- Paredzams, ka Eiropas kvalitātes nodrošināšanas institūcijas tiks periodiski vērtētas piecu gadu laikā.
- Uzsvars tiks likts uz hierarhisko pakļautību, vērtēšanu veicot valsts līmenī, kur tas iespējams,
- Tiks izveidots kvalitātes nodrošināšanas institūciju Eiropas reģistrs.
- Eiropas Reģistra komiteja darbosies kā pārraug institūciju iekļaušanai reģistrā.
- Tiks izveidots Eiropas Konsultatīvais forums kvalitātes nodrošināšanai augstākajā izglītībā.

Kad ieteikumi būs īstenoti:

- Tiks uzlabota kvalitātes nodrošināšanas saskaņotība Eiropas augstākās izglītības telpā (EAIT), izmantojot atzītus standartus un vadlīnijas.
- Augstākās izglītības iestādes un kvalitātes nodrošināšanas institūcijas visā EAIT varēs izmantot kopējus atskaites punktus kvalitātes nodrošināšanas jomā.
- Reģistrs atvieglos profesionālu un uzticamu institūciju atpazīšanu.
- Tiks uzlabota kvalifikāciju atzīšana.
- Tiks palielināta uzticamība kvalitātes nodrošināšanas institūciju darbam.
- Eiropas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas konsultatīvā foruma darbība stiprinās viedokļu un pieredzes apmaiņu starp institūcijām un citām svarīgākajām ieinteresētajām pusēm (ieskaitot augstākās izglītības iestādes, studentus un darba tirgus pārstāvjus).
- Pieaugs uzticēšanās iestāžu un institūciju starpā.
- Tiks sniegta palīdzība savstarpējas atzīšanas veikšanai.

Eiropas standartu kvalitātes nodrošināšanai apkopojošais saraksts

Šis Eiropas standartu augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanai apkopojošais saraksts ņemts no šā ziņojuma 2. nodaļas un ievietots šeit izmantošanas ērtībai. No tā izņemti pievienotie norādījumi. Standarti iedalīti trijās daļās, kas aptver augstākās izglītības iestāžu iekšējo kvalitātes nodrošināšanu, augstākās izglītības ārējo kvalitātes nodrošināšanu un ārējo kvalitātes nodrošināšanas institūciju kvalitātes nodrošināšanu.

1. daļa: Eiropas standarti un vadlīnijas iekšējai kvalitātes nodrošināšanai augstākās izglītības iestādēs

1.1 Kvalitātes nodrošināšanas politika un pasākumi: Iestādēm jāizveido savu programmu un piešķiramo grādu kvalitātes un standartu nodrošināšanas politika un ar to saistīto pasākumu komplekss. Tām arī nepārprotami jāiesaistās tādas kultūras izveidē, kas atzīst kvalitātes un tās nodrošināšanas nozīmi to darbā. Lai to panāktu, iestādēm jāizstrādā un jāievieš stratēģija pastāvīgai kvalitātes uzlabošanai. Šai stratēģijai, politikai un pasākumiem jābūt oficiāliem un publiski pieejamiem. Tiem jāparedz arī studentu un citu ieinteresēto pušu loma.

¹ENQA Ģenerālā Asambleja 2004. gada 4. novembrī apstiprināja agrākā Eiropas tīkla pārveidošanu par Eiropas asociāciju.

²Termins "kvalitātes nodrošināšana" šajā ziņojumā ietver tādus procesus kā vērtēšana, akreditācija un audits.

1.2 Programmu un piešķiramo grādu apstiprināšana un periodiska vērtēšana: Iestādēm jāizveido oficiāli mehānismi to programmu un piešķiramo grādu apstiprināšanai, periodiskai vērtēšanai un pārraudzībai.

1.3 Studentu vērtēšana: Studenti jāvērtē, izmantojot publicētus kritērijus, noteikumus un standartus, kas tiek konsekventi piemēroti.

1.4 Pasniedzēju kvalitātes nodrošināšana: Izglītības iestādēm jāizveido paņēmieni, kā pārbaudīt, ka ar studentiem strādājošiem pasniedzējiem ir nepieciešamā kvalifikācija un kompetence. Šie paņēmieni jā dara pieejami ārējās vērtēšanas veicējiem, tie jākomentē ziņojumos.

1.5 Mācību līdzekļi un palīdzība studentiem: Iestādēm jānodrošina, lai studentu zinību apguvei pieejamie resursi būtu atbilstoši un piemēroti katrai piedāvātajai programmai.

1.6 Informācijas sistēmas: Iestādēm jānodrošina efektīvai mācību programmu un citu darbību vadīšanai nepieciešamās informācijas vākšana, analīze un izmantošana.

1.7 Sabiedrības informēšana: Iestādēm regulāri jāpublicē aktuāla, neitrāla un objektīva informācija, gan kvantitatīva, gan kvalitatīva, par piedāvātajām programmām un piešķiramajiem grādiem.

2. daļa: Eiropas standarti augstākās izglītības kvalitātes ārējai nodrošināšanai

2.1 Iekšējo kvalitātes nodrošināšanas pasākumu lietojums: Ārējiem kvalitātes nodrošināšanas pasākumiem jāievēro šo Eiropas prasību un norādījumu 1. daļā aprakstīto iekšējo kvalitātes nodrošināšanas procesu efektivitāte.

2.2 Ārējo kvalitātes nodrošināšanas procesu izstrāde: Kvalitātes nodrošināšanas procesu mērķi un uzdevumi jānosaka visiem par to atbildīgajiem (ieskaitot augstākās izglītības iestādes) pirms pašu procesu izstrādes un jāpublicē kopā ar izmantojamo pasākumu aprakstu.

2.3 Lēmumu kritēriji: Jebkādi uz ārēju kvalitātes nodrošināšanas darbību pamata pieņemti oficiāli lēmumi jābalsta uz skaidriem publicētiem un konsekventi piemērotiem kritērijiem.

2.4 Mērķim atbilstošie procesi: Visi ārējie kvalitātes nodrošināšanas procesi īpaši jāizstrādā, lai tie atbilstu to mērķu un uzdevumu sasniegšanas vajadzībām, kādi šiem procesiem nosprausti.

2.5 Ziņojumi: Ziņojumi jāpublicē un jā sastāda tādā stilā, kas ir skaidrs un viegli uztverams paredzētajai auditorijai. Jebkādiem ziņojumos ietvertiem lēmumiem, norādījumiem un ieteikumiem jābūt lasītājam viegli atrodamiem.

2.6 Turpmākie pasākumi: Kvalitātes nodrošināšanas procesiem, kas satur ieteikumus darbībai vai kam nepieciešams tālāks darbības plāns, jāizveido konsekventi īstenojams, iepriekš noteikts turpmākās darbības pasākumu plāns.

2.7 Periodiska kontrole: Izglītības iestāžu un/vai programmu ārējā kvalitātes nodrošināšana jāveic regulāri. Perioda ilgums un izmantojamie kontroles pasākumi skaidri jādefinē un iepriekš jāpublicē.

2.8 Visas sistēmas analīze: Kvalitātes nodrošināšanas institūcijām periodiski jā sagatavo apkopojoši ziņojumi, kas apraksta un analizē dažādo veikto pārbaudes pasākumu konstatētos vispārīgos faktus.

3. daļa: Eiropas standarti ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām

3.1 Ārējo kvalitātes nodrošināšanas pasākumu izmantošana augstākajā izglītībā: Institūciju ārējā kvalitātes nodrošināšanā jāievēro šo Eiropas prasību un norādījumu 2. daļā aprakstīto ārējo kvalitātes nodrošināšanas procesu pastāvēšana un efektivitāte.

3.2 Oficiālais statuss: Eiropas augstākās izglītības telpā institūcijām jābūt attiecīgo pārvaldes iestāžu oficiāli atzītām kā institūcijām, kas atbild par ārējo kvalitātes nodrošināšanu, tām jābūt juridiskam pamatam. Šīm institūcijām jāatbilst visām likumdošanas prasībām, kas spēkā valstī, kurā šīs institūcijas darbojas.

3.3 Darbība: Institūcijām regulāri jāveic ārējās kvalitātes nodrošināšanas darbības (iestādes vai programmas līmenī).

3.4 Resursi: Institūcijām jābūt atbilstošiem un proporcionāliem gan cilvēku, gan finanšu resursiem, lai nodrošinātu iespēju efektīvi un lietderīgi organizēt un veikt ārējos kvalitātes nodrošināšanas procesus, pienācīgi paredzot šo procesu un pasākumu attīstību.

3.5 Uzdevuma formulējums: Institūciju darba mērķiem un uzdevumiem jābūt skaidriem, noformulētiem un apkopotiem sabiedrībai pieejamā dokumentā.

3.6 Neatkarība: Institūcijām jābūt neatkarīgām tādā mērā, lai tās būtu patstāvīgi atbildīgas par savu darbību un to ziņojumos pieņemtie lēmumi un ieteikumi nebūtu ietekmējami trešajām personām – augstākās izglītības iestādēm, ministrijām vai citām ieinteresētajām pusēm.

3.7 Institūciju izmantotie ārējie kvalitātes nodrošināšanas kritēriji un procesi: Institūciju izmantotajiem procesiem, kritērijiem un pasākumiem jābūt iepriekš noteiktiem un sabiedrībai pieejamiem. Šādiem procesiem būtu parasti jāietver:

- kvalitātes nodrošināšanas procesa objekta pašvērtējums vai līdzvērtīgs pasākums;
- ekspertu grupas, kurā pēc iespējas iekļauts studentu pārstāvis vai pārstāvji, veikts ārējais vērtējums, pēc institūcijas lēmuma apmeklējot mācību iestādi;
- ziņojuma, kurā ietverti lēmumi, ieteikumi un citi oficiāli rezultāti, publicēšana;
- turpmākie pasākumi ārējā kvalitātes nodrošināšanas procesa objekta veikto darbību pārbaudei saskaņā ar ziņojumā ietvertajiem ieteikumiem.

3.8 Atbildības nodrošināšanas pasākumi: Institūcijām jāizveido pasākumi savas atbildības nodrošināšanai.

1 Konteksts, mērķi un principi

2003. gada 19. septembra Berlīnes komunikē Boloņas procesa dalībvalstu ministri aicināja ENQA ‘caur tā dalībniekiem, sadarbojoties ar EUA, EURASHE, un ESIB’, izstrādāt ‘atzītu prasību, darbību un norādījumu kopumu kvalitātes nodrošināšanas nozarē’ un ‘noskaidrot veidus, kā nodrošināt pienācīgu koleģiālās pārraudzības sistēmu kvalitātes nodrošināšanas un/vai akreditācijas institūcijām vai organizācijām, un sniegt ziņojumu ministriem caur Boloņas turpinājuma grupu 2005. gadā’. Ministri arī lūdza ENQA pienācīgi ievērot ‘citu kvalitātes nodrošināšanas asociāciju un tīklu pieredzi’.

ENQA apsveica šādu iespēju dot būtisku ieguldījumu kvalitātes nodrošināšanas Eiropas dimensijas attīstībā un tādējādi arī Boloņas procesa mērķu sasniegšanā. Šajā darbā iesaistījās daudzas dažādas organizācijas un interešu grupas. Vispirms, procesā nopietni iesaistījās ENQA dalībnieki. Tie piedalījās darba grupās, un ziņojumu projekti bija svarīga ENQA Ģenerālās asamblejas dienas kārtības daļa 2004. gada jūnijā un novembrī. Otrkārt, Eiropas universitāšu asociācija (*European University Association (EUA)*), Eiropas augstākās izglītības iestāžu asociācija (*European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE)*), Eiropas studentu nacionālās apvienības (*National Unions of Students in Europe (ESIB)*) un Eiropas Komisija piedalījās regulārajās ‘E4 Group’ sapulcēs. Treškārt, kontakti ar citām organizācijām, piemēram, Eiropas akreditācijas konsorcijs (*European Consortium for Accreditation (ECA)*) un Centrālās un Austrumeiropas Kvalitātes nodrošināšanas institūciju tīklu (*Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies (CEE Network)*) un šo organizāciju devums ir bijis īpaši vērtīgs projektu sagatavošanas procesā. Visbeidzot, ENQA un tā partneri ir labi izmantojuši savus individuālos starptautiskos sakarus un pieredzi, tādējādi nodrošinot, ka procesā izmantoti arī attiecīgi citu valstu atzinumi.

Kvalitātes nodrošināšana augstākajā izglītībā nekādā ziņā nav tikai Eiropas problēma. Visā pasaulē pieaug interese par kvalitāti un prasībām, kas atspoguļo gan straujo augstākās izglītības izaugsmi, gan tās izmaksas sabiedrības un privātam makam. Attiecīgi, ja Eiropa grib realizēt savus centienus kļūt par dinamiskāko un visvairāk uz zināšanām balstīto tautsaimniecības sistēmu pasaulē (Lisabonas stratēģija), Eiropas augstākajai izglītībai būs jāparāda, ka tai ir nopietna attieksme pret savu programmu un piešķiramo grādu kvalitāti un ka tā vēlas izveidot līdzekļus šīs kvalitātes nodrošināšanai un pierādīšanai. Iniciatīvas un prasības, kas rodas gan Eiropā, gan ārpus tās, augstākajai izglītībai internacionalizējoties, pieprasa atbilstošu reakciju. Visu šo priekšlikumu izstrādē iesaistīto ieguldījums būtiski veicina kvalitātes nodrošināšanas nopietnas Eiropas dimensijas izveidošanu, kas vairotu Eiropas augstākās izglītības telpas izglītības piedāvājuma pievilcīgumu. Šajā ziņojumā apkopotie priekšlikumi balstīti uz vairākiem principiem, kas plašāk aprakstīti divās Berlīnes mandāta divām daļām veltītajās nodaļās. Tomēr dažiem pamatprincipiem jācaurauž viss darbs:

- studentu, kā arī darba devēju un plašākas sabiedrības ieinteresētība kvalitatīvā augstākajā izglītībā;
- izglītības iestāžu autonomijas būtiskā nozīme, ko papildina atziņa, ka šāda autonomija ir apvienota ar nopietnu atbildību;

- nepieciešamība pēc tā, lai ārējā kvalitātes nodrošināšana atbilstu savam mērķim un šī mērķu sasniegšanai uzliktu tikai atbilstošu un nepieciešamu papildu slodzi izglītības iestādēm.

EAIT ar tās 40 valstīm raksturo politisko sistēmu, augstākās izglītības sistēmu, sociokulturālo un izglītības tradīciju, valodu, cerību un tieksmju dažādību. Tādēļ nav pieņemama viena visiem vienāda pieeja kvalitātei, prasībām un kvalitātes nodrošināšanai augstākajā izglītībā.

Saistībā ar šo dažādību un atšķirībām, kas tiek uzskatīta par vienu no Eiropas krāšņākajām iezīmēm, šis ziņojums vērsas pret šauru, reglamentējošu un formālu pieeju standartiem. Gan standartu, gan vadlīniju ziņā šis ziņojums dod priekšroku vispārīgiem principiem salīdzinājumā ar konkrētām prasībām. Tas ir tādēļ, ka tiek uzskatīts, ka šāda pieeja vispirms jau nodrošinās plašāku atzīšanu, un tādēļ, ka tas nodrošinās drošāku pamatu, uz kura apvienoties dažādu augstākās izglītības veidu pārstāvjiem EAIT. Pamata prasībām būtu jāgūst vispārēja atsaucība vairuma parakstījušo valstu nacionālajā³ līmenī. Tomēr viens apstāklis, kas izriet no pamata principa ir tāds, ka standarti un vadlīnijas vairāk pievēršas tam, kas veicams, nevis tam, kā to paveikt. Tādējādi ziņojums neietver procedūras jautājumus, bet dod priekšroku standartiem un vadlīnijām, īpaši 2. nodaļā.

Visbeidzot jāuzsver, ka panākt vienošanos par šo ziņojumu nav tas pats, kas izpildīt Boloņas uzdevumus attiecībā uz kvalitātes nodrošināšanas jautājumiem EAIT. Priekšā stāv vēl lielāks darba apjoms šī ziņojuma

³Visā ziņojumā termins “nacionāls” ietver arī reģionālo kontekstu attiecībā uz kvalitātes nodrošināšanas institūcijām, nacionālos kontekstus un varas iestādes u.c.

ieteikumu realizācijā un tajos ietvertās kvalitātes kultūras nodrošināšanā gan augstākās izglītības iestādēs, gan ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijās.

2 Eiropas standarti un vadlīnijas

Ministru dotās pilnvaras izstrādāt 'atzītu standartu, darbību un vadlīniju kopumu kvalitātes nodrošināšanas jomā' uzdeva vairākus svarīgus jautājumus. 'Kvalitātes nodrošināšana' ir pamata termins augstākajā izglītībā, kas tiek dažādi interpretēts: nav iespējams izmantot vienu definīciju visu apstākļu aprakstīšanai. Līdzīgi vārds 'standarti' ('standards') Eiropā tiek lietots dažādās nozīmēs, sākot no šauri definētām reglamentējošām prasībām līdz vispārīgākiem labākās pieredzes aprakstiem.

Vārdiem ir arī ļoti dažādas nozīmes nacionālo augstākās izglītības sistēmu lokālajā kontekstā. Vēl vairāk, projekta sagatavošanas process atklāja, ka kvalitātes nodrošināšanas jomas darbinieku vidū pastāv vairākas visai būtiskas domstarpības attiecībā uz saikni, kāda nodibināma starp augstākās izglītības iestādēm un to ārējiem vērtētājiem. Daži, lielākoties programmas vai mācību iestādes akreditējošo institūciju pārstāvji, uzskata, ka ārējā kvalitātes nodrošināšana pēc būtības ir 'patērētāju aizsardzība', kas prasa nepārprotamu distancēšanos starp kvalitātes nodrošināšanas institūciju un augstākās izglītības iestādi, kuras darbu institūcija vērtē, kamēr citas institūcijas uzskata par ārējās kvalitātes nodrošināšanas pamata mērķi konsultācijas un palīdzību, cenšoties sasniegt kvalitātes līmeņa uzlabojumus un mācību programmu, kā arī attiecīgās iegūstamās kvalifikācijas kvalitātes paaugstināšanu. Pēdējā gadījumā cieša saikne starp vērtētājiem un vērtējamiem ir obligāta prasība. Tikmēr citi tiecas ieņemt stāvokli starp iepriekš aprakstītajiem diviem variantiem, cenšoties līdzsvarot kontroli un uzlabojumus.

Ne tikai kvalitātes nodrošināšanas institūcijām ir dažādi viedokļi par šiem jautājumiem. Augstākās izglītības iestāžu un studentu pārstāvniecības organizāciju intereses ne vienmēr sakrīt, pirmās tiecas pēc augsta autonomijas līmeņa ar minimāla ārējās regulēšanas vai vērtēšanas apjoma (visas iestādes līmenī), pēdējās vēlas, lai mācību iestādes būtu atbildīgas sabiedrības priekšā, to nodrošinot ar biežām inspekcijām programmu vai kvalifikāciju līmenī.

Visbeidzot, standarti un vadlīnijas attiecas tikai uz trim Boloņas deklarācijā aprakstītajiem augstākās izglītības cikliem un nav paredzēti pētniecības vai vispārīgas iestāžu vadības jomām.

Standartu un vadlīniju pamatojums

Šī ziņojuma sadaļa satur piedāvāto EAIT kvalitātes nodrošināšanas standartu un vadlīniju kopumu. Standarti un vadlīnijas ir veidoti tā, lai būtu piemērojami visām augstākās izglītības iestādēm un kvalitātes nodrošināšanas institūcijām Eiropā, neatkarīgi no to struktūras, funkcijām un lieluma, kā arī nacionālās sistēmas, kurā tās darbojas. Kā minēts iepriekš, netika uzskatīts par pieņemamu iekļaut detalizētas 'darbības' šīs ziņojuma nodaļas ieteikumos, jo mācību iestāžu un kvalitātes institūciju darbības ir svarīga to autonomijas daļa. Pašām iestādēm un institūcijām, strādājot savā konkrētajā kontekstā, jāizvēlas attiecīgās darbības, kas izriet no šajā ziņojumā ietvertu standartu piemērošanas.

Kā sākumpunktu šie standarti un vadlīnijas atbalsta Eiropas universitāšu asociācijas (*European University Association* (EUA)) '2003. gada jūlija Grācas deklarāciju', kas nosaka, ka 'kvalitātes nodrošināšanas Eiropas dimensijas mērķis ir veicināt savstarpēju uzticēšanos un uzlabot caurredzamību, vienlaikus ievērojot nacionālo kontekstu un priekšmetu nozaru dažādību'. Saskaņā ar Grācas deklarāciju šajā ziņojumā ietvertie standarti un vadlīnijas atzīst nacionālo augstākās izglītības sistēmu prioritāti, iestāžu un institūciju autonomijas būtisko nozīmi šajās nacionālajās sistēmās un individuālās dažādu akadēmisko priekšmetu prasības. Bez tam šīs prasības un norādījumi daudz smēlušies no ENQA koordinētā pilotprojekta 'Starptautiskais Eiropas vērtēšanas projekts' (*Transnational European Evaluation Project* (TEEP)) pieredzes, kas trijās nozarēs pētīja Eiropas transnacionāla kvalitātes vērtēšanas procesa darbības ietekmi.

Standarti un vadlīnijas ievēro arī ENQA 2005. gada martā publicēto kvalitātes konverģences pētījumu, kas analizēja atšķirību cēloņus starp dažādām nacionālām pieejām ārējai kvalitātes vērtēšanai un ierobežojumus to konverģencei. Bez tam tie atspoguļo ministru paziņojumu Berlīnes komunikē, ka 'saskaņā ar iestāžu autonomijas principu, galvenā atbildība par kvalitātes nodrošināšanu augstākajā izglītībā gulstas uz katru mācību iestādi un tas nodrošina pamatu patiesai akadēmiskās sistēmas atbildībai nacionālajā kvalitātes ietvarā'.

Šajās prasībās un norādījumos tādēļ mēģināts panākt piemērotu līdzsvaru starp iekšējās kvalitātes kultūras radīšanu un attīstību, kā arī lomu, ko var spēlēt ārējie kvalitātes nodrošināšanas pasākumi. Bez tam standarti un vadlīnijas arī daudz guvuši no 'Labākās pieredzes kodeksa' (*Code of Good Practice*), ko 2004. gada decembrī publicējis Eiropas Akreditācijas konsorcijs (*European Consortium for Accreditation* (ECA)) un citiem skatījumiem, kas iekļauti ESIB 'Ziņojumā par Eiropas līmenī akceptētajām standartiem, pasākumiem un vadlīnijām' (*Statement on agreed set of standards, procedures and guidelines at a European level*; 2004. gada

aprīlī) un ‘Ziņojuma par kvalitātes nodrošināšanas un akreditācijas institūciju koleģiālo pārraudzību’ (*‘Statement on peer review of quality assurance and accreditation agencies’* 2004. gada aprīlī), EUA ‘KN politikas vietu Berlīnes komunikē kontekstā’ (*‘QA policy position in the context of the Berlin Communiqué’* 2004. gada aprīlī) un EURASHE ‘Politikas ziņojumu attiecībā uz Boloņas procesu’ (*‘Policy Statement on the Bologna Process’* 2004. gada jūnijā). Visbeidzot, plašāks starptautisks skatījums iekļauts, salīdzinot šīs prasības ārējai kvalitātes nodrošināšanai ar starptautiskā tīkla INQAAHE realizētajiem “Norādījumiem par labāko pieredzi” (*‘Guidelines for good practice’*).

Ievads 1. un 2. daļai: Eiropas standarti un vadlīnijas augstākās izglītības iekšējai un ārējai kvalitātes nodrošināšanai

Turpmāk izklāstītie iekšējie un ārējie kvalitātes nodrošināšanas standarti un vadlīnijas izstrādāti Eiropas augstākās izglītības telpā strādājošo augstākās izglītības iestāžu un kvalitātes nodrošināšanas institūciju lietošanai, aptverot galvenās ar kvalitāti un standartiem saistītās jomas. Šo standartu un vadlīniju mērķis ir nodrošināt palīdzības un konsultāciju avotu gan augstākās izglītības iestādēm savu kvalitātes nodrošināšanas sistēmu izveidē, gan institūcijām, kas veic ārējo kvalitātes nodrošināšanu, kā arī izveidot kopēju ietvaru, ko vienlīdz varētu izmantot gan iestādes, gan institūcijas. Nav paredzēts šajos standartos un vadlīnijās diktēt noteikumus praktiskai darbībai vai tos skaidrot kā reglamentējošus un nemaināmus.

Dažās EAIT valstīs izglītības ministrija vai līdzvērtīga organizācija ir atbildīga par dažām standartos un vadlīnijās ietvertajām jomām. Kur tas tā ir, šai ministrijai vai organizācijai jānodrošina atbilstošu kvalitātes mehānismu darbība un to neatkarīga kontrole.

Pamata principi

Standarti un vadlīnijas balstās uz vairākiem pamata principiem attiecībā uz kvalitātes nodrošināšanu, kas ir gan iekšēji gan ārēji attiecībā uz augstāko izglītību EAIT. Tie ietver šādus:

- augstākās izglītības organizētājiem ir jāuzņemas galvenā atbildība par sava piedāvājuma kvalitāti un tās nodrošināšanu;
- sabiedrības intereses attiecībā uz augstākās izglītības kvalitāti un standartiem ir jāaizsargā;
- akadēmisko programmu kvalitāte ir jāattīsta un jāuzlabo studentu un citu augstākās izglītības saņēmēju interesēs visā EAIT;
- jābūt efektīvām organizatoriskām struktūrām, kuru ietvaros šīs akadēmiskās programmas var realizēt un atbalstīt;
- caurskatāmība un ārējo ekspertu izmantošana ir svarīga kvalitātes nodrošināšanas procesos;
- jāveicina kvalitātes kultūra augstākās izglītības iestādēs;
- jāizstrādā procesi, ar kuru palīdzību augstākās izglītības iestādes var sniegt atskaites, tajā skaitā atskaites par sabiedrisko un privāto naudas līdzekļu ieguldījumu;
- kvalitātes nodrošināšana kontroles un atskaitīšanās nolūkā ir pilnībā apvienojama ar kvalitātes nodrošināšanu uzlabojumu vajadzībām;
- iestādēm jāspēj parādīt savu kvalitāti gan savā valstī, gan starptautiskā mērogā;
- izmantotie procesi nedrīkst slāpēt dažādību un inovācijas.

Standartu un vadlīniju mērķi

Standartu un vadlīniju mērķi ir:

- uzlabot EAIT augstākās izglītības iestādēs studentiem pieejamo izglītību;
- palīdzēt augstākās izglītības iestādēm vadīt un uzlabot savu kvalitāti un tādējādi pamatot savu institucionālo autonomiju;
- veidot pamatojumu kvalitātes nodrošināšanas institūciju darbam;
- padarīt ārējo kvalitātes nodrošināšanu caurskatāmāku un vieglāk saprotamu visiem iesaistītajiem.

Standartu un vadlīniju uzdevumi

Standartu un vadlīniju uzdevumi ir šādi:

- veicināt tādu augstākās izglītības iestāžu attīstību, kas sekmē būtiskus intelektuālos un izglītības rezultātus;

- sagādāt palīdzības un konsultāciju avotu augstākās izglītības iestādēm un citām attiecīgām institūcijām savas kvalitātes nodrošināšanas kultūras izveidē;
- informēt augstākās izglītības iestādes, studentus, darba devējus un citas ieinteresētās puses, kā arī paaugstināt to prasības attiecībā uz augstākās izglītības procesu un tā rezultātiem;
- dot ieguldījumu kopējas atskaites sistēmas izveidē augstākās izglītības un tās kvalitātes nodrošināšanai EAIT ietvaros.

Ārējā kvalitātes nodrošināšana

Šajā ziņojumā piedāvātie standarti un vadlīnijas paredz svarīgu lomu ārējai kvalitātes nodrošināšanai. Konkrētā forma atšķiras katrā sistēmā un var ietvert iestāžu vērtēšanu dažādos veidos; priekšmetu vai programmu vērtēšanu; akreditāciju priekšmeta, programmas vai iestādes līmenī, kā arī visu šo pasākumu apvienojumus. Lai šāda ārējā vērtēšana būtu maksimāli efektīva, jāpastāv skaidrai iekšējai kvalitātes nodrošināšanas stratēģijai ar konkrētiem mērķiem, kuru sasniegšanai iestādēs jāizmanto atbilstoši mehānismi un paņēmieni.

Kvalitātes nodrošināšanu ārējās institūcijas var veikt dažādu iemeslu dēļ, tajā skaitā:

- nacionālā augstākās izglītības akadēmiskā līmeņa aizsardzībai;
- programmu un/vai iestāžu akreditācijas veikšanai;
- lietotāju aizsardzībai;
- sabiedrības apgādāšanai ar neatkarīgi pārbaudītu informāciju (kvantitatīvu un kvalitatīvu) par programmām vai iestādēm;
- kvalitātes uzlabošanai un paaugstināšanai.

Eiropas kvalitātes nodrošināšanas institūciju darbība atspoguļos juridiskās, sociālās un kultūras prasības attiecīgajā darbības teritorijā un vidē. Eiropas standarti attiecībā uz pašu kvalitātes nodrošināšanas institūciju kvalitātes nodrošināšanu ietverti šīs nodaļas 3. daļā.

Kvalitātes nodrošināšanas institūciju veiktās darbības pamatā atkarīgas no to mērķiem un rezultātiem, kurus tām paredzēts sasniegt. To institūciju izvēlētie pasākumi, kuru pamata uzdevums ir būtiski uzlabot kvalitāti, var būt lielā mērā atšķirīgi no to institūciju pasākumiem, kuru galvenā funkcija ir nodrošināt stingru 'patērētāju aizsardzību'. Turpmāk uzskaitītās prasības atspoguļo labāko pamatpiederzi ārējās kvalitātes nodrošināšanas jomā visā Eiropā, bet nemēģina nodrošināt detalizētus norādījumus attiecībā uz izpētāmiem objektiem vai veicamajām kvalitātes nodrošināšanas darbībām. Šie jautājumi ietilpst nacionālās autonomijas jomā, lai gan informācijas apmaiņa institūciju un pārvaldes iestāžu starpā jau rada saskaņas elementus.

Tomēr pastāv jau daži vispārīgi labākās pieredzes principi ārējos kvalitātes nodrošināšanas procesos:

- jāievēro iestāžu autonomija;
 - studentu un citu ieinteresēto pušu (piemēram, darba tirgus pārstāvju) intereses jāizvirza ārējās kvalitātes nodrošināšanas procesu priekšplānā;
 - jāizmanto, cik vien iespējams, pašas iestādes iekšējo kvalitātes nodrošināšanas pasākumu rezultāti.
- 'Vadlīnijas' sniedz papildu informāciju par labāko pieredzi un dažos gadījumos plašāk paskaidro standartu nozīmi un svarīgumu. Lai gan vadlīnijas nav pašu standartu sastāvdaļa, standarti jāapskata saistībā ar tām.

1. daļa: Eiropas standarti un vadlīnijas iekšējai kvalitātes nodrošināšanai augstākās izglītības iestādēs

1.1 Kvalitātes nodrošināšanas politika un pasākumi

Standarts:

Iestādēm jāizveido politika un ar to saistīti pasākumi to programmu un piešķiramo grādu kvalitātes un standartu nodrošināšanai. Tām arī nepārprotami jāpievēršas tādas kultūras izveidei, kas atzīst kvalitātes un tās nodrošināšanas lielo nozīmi to darbā. Lai to panāktu, iestādēm jāizstrādā un jāievieš pastāvīgas kvalitātes paaugstināšanas stratēģija. Šai stratēģijai, politikai un pasākumiem jābūt ar oficiālu statusu un tiem jābūt pieejamiem sabiedrībai. Tiem jāparedz noteikta loma studentiem un citām ieinteresētajām pusēm.

Vadlīnijas:

Oficiālā politika un pasākumi nodrošina ietvaru, kurā augstākās izglītības iestādes var attīstīt un pārraudzīt savu kvalitātes nodrošināšanas sistēmu efektivitāti. Tie arī palīdz nodrošināt sabiedrības uzticību iestāžu autonomijai. Politika satur nodomu un to īstenošanas galveno līdzekļu aprakstu. Pasākumu vadība var sniegt plašāku

informāciju par politikas īstenošanas veidiem un nodrošināt vērtīgu atskaites punktu tiem, kam jāpārzina pasākumu īstenošanas praktiskie aspekti.

Politikas dokumentam būtu jāietver:

- attiecības starp pasniegšanu un pētniecību konkrētajā izglītības iestādē;
- iestādes kvalitātes un prasību stratēģiju;
- kvalitātes nodrošināšanas sistēmas organizāciju;
- nodaļu, katedru, fakultāšu un citu struktūrvienību un personu atbildību par kvalitātes nodrošināšanu;
- studentu dalību kvalitātes nodrošināšanā;
- politikas realizācijas, pārraudzības un koriģēšanas veidus.

EAIT īstenošana ir lielā mērā atkarīga no tā, kā visos iestādes līmeņos tiek veikts darbs, kura mērķis ir panākt, ka iestādes programmām ir skaidrs un nepārprotams rezultāts; ka pasniedzēji ir gatavi un spēj nodrošināt zināšanu apguvējiem mācīšanu un palīdzību, kas palīdz studentiem sasniegt šo rezultātu; ka pastāv pilnīga, savlaicīga un reāla atzinība tiem personāla pārstāvjiem, kas izrāda īpašu izcilību, prasmi un aizraušanos. Visām augstākās izglītības iestādēm būtu jācenšas uzlabot saviem studentiem piedāvāto izglītību.

1.2 Programmu un piešķiramo grādu apstiprināšana, uzraudzība un regulāra kontrole

Standarts:

Iestādēm jāizveido oficiāli mehānismi savu programmu un piešķiramo grādu apstiprināšanai, regulārai kontrolei un uzraudzībai.

Vadlīnijas:

Studentu un citu ieinteresēto pušu uzticība augstākajai izglītībai visticamāk panākama un noturama ar efektīvām kvalitātes nodrošināšanas darbībām, kas nodrošina, ka programmas ir labi izstrādātas, tiek regulāri pārbaudītas un periodiski caurskatītas, tādējādi nodrošinot to pastāvīgu atbilstību un aktualitāti.

Programmu un piešķiramo grādu kvalitātes nodrošināšanai būtu jāietver:

- skaidru paredzēto izglītības rezultātu izstrādi un publicēšanu;
- rūpīgu attieksmi pret mācību plānu un programmu struktūru un saturu;
- dažādu izglītības formu (piemēram, klātienē, neklātienē, tālmācības, elektroniskās pasniegšanas) un augstākās izglītības veidu (piemēram, akadēmiskās, profesionālās) konkrētās vajadzības;
- atbilstošu mācību līdzekļu pieejamību;
- oficiālos programmu apstiprināšanas pasākumus, kurus veic cita, nevis attiecīgo programmu mācošā, organizācija;
- studentu attīstības un sasniegumu uzraudzību;
- regulāras programmu pārbaudes (kurās piedalās arī dalībnieki no ārpusēs);
- regulāru informāciju no darba devējiem, darba tirgus pārstāvjiem un citām saistītām organizācijām;
- studentu dalību kvalitātes nodrošināšanas darbībās.

1.3 Studentu vērtēšana

Standarts:

Studenti vērtēšanai jāizmanto publicēti kritēriji, noteikumi un pasākumi, kuri tiek konsekventi piemēroti.

Vadlīnijas:

Studentu vērtēšana ir viens no vissvarīgākajiem elementiem augstākajā izglītībā. Vērtēšanas rezultātiem ir liela ietekme uz studentu turpmāko karjeru. Tādēļ svarīgi, lai vērtēšana vienmēr tiktu veikta profesionāli un tiktu ievērotas pieejamās plašās zināšanas par pārbaudes un eksaminācijas procesiem. Vērtēšana iestādēm sniedz arī vērtīgu informāciju par mācīšanas efektivitāti un atbalstu izglītojamam.

Studentu vērtēšanas pasākumiem vajadzētu:

- būt veidoti paredzētā mācību rezultāta un citu programmas uzdevumu sasniegšanas vērtēšanai;
- būt atbilstošiem savam mērķim, vai nu diagnostiskam, vai formējošam, vai apkopujošam;
- izmantot skaidrus un publicētus atzīmju piešķiršanas kritērijus;
- būt tādu cilvēku pārziņā, kuri apzinās vērtēšanas lomu studentu virzībā uz zināšanu un prasmju apguvi saistībā ar to iecerēto kvalifikāciju;
- cik iespējams, nebūt atkarīgiem no atsevišķu eksaminētāju lēmumiem;
- ievērot visas eksaminēšanas noteikumu iespējamās sekas;

- saturēt skaidrus noteikumus attiecībā uz studenta kavējumu, slimību un citiem attaisnojošiem apstākļiem;
- nodrošināt, ka vērtēšana tiek veikta stingrā saskaņā ar iestādes noteikto procedūru;
- būt pakļautai administratīvai pārbaudei, lai nodrošinātu precīzu procedūras ievērošanu.

Bez tam studentiem vajadzētu būt skaidri informētiem par attiecīgajā programmā izmantojamo vērtēšanas stratēģiju, eksāmeņiem un citiem vērtēšanas paņēmieniem, kādi tiks izmantoti, kas no viņiem tiek sagaidīts un kādi kritēriji tiks izmantoti viņu rezultātu vērtēšanai.

1.4 Pasniedzēju kvalitātes nodrošināšana

Standarts:

Iestādēm jāizstrādā pasākumi, kā pārliecināties, ka studentu mācīšanā iesaistītais personāls ir attiecīgi kvalificēts un kompetents. Šiem pasākumiem jābūt pieejamiem arī ārējiem vērtētājiem un jātiek komentētiem ziņojumos.

Vadlīnijas:

Pasniedzēji ir pats svarīgākais studentiem pieejamais mācību resurss. Ir svarīgi, lai tie, kas pasniedz, pilnībā pārzina un izprot pasniedzamo priekšmetu, ka tiem ir nepieciešamās prasmes un pieredze, lai savas zināšanas un izpratni efektīvi nodotu studentiem dažādos mācību kontekstos un saņemtu atgriezeniskās saites informāciju par savu darbu. Iestādēm jānodrošina, lai personāla darbā pieņemšanas un amatos iecelšanas pasākumos ietilptu pasākumi, kas ļauj pārliecināties, ka visiem jaunpieņemamiem darbiniekiem ir vismaz minimālais nepieciešamais kompetences līmenis. Pasniedzējiem jādod iespēja papildināt un paplašināt savas mācīšanas spējas un jāmodina vērtēt savas prasmes. Iestādēm jānodrošina vāji pasniedzēji ar iespējām uzlabot savas prasmes līdz pieņemamam līmenim, kā arī jāgādā par līdzekļiem to atsaukšanai no mācīšanas, ja tie vēl arvien ir nepārprotami neefektīvi.

1.5 Mācību līdzekļi un palīdzība studentiem

Standarts:

Izglītības iestādēm jānodrošina, lai studentiem pieejamie mācību līdzekļi būtu atbilstoši un piemēroti katrai piedāvātajai programmai.

Vadlīnijas:

Bez pasniedzējiem studenti mācību procesā balstās arī uz dažādiem citiem resursiem. Tie var būt fiziski – bibliotēkas vai datorklases – vai pasniedzēju, kuratoru vai citu konsultantu palīdzība. Mācību līdzekļiem un citiem palīdzības mehānismiem jābūt studentiem viegli pieejamiem, veidotiem studentu vajadzībām un tādiem, kas reaģē uz pakalpojuma lietotāju sniegto atgriezeniskās saites informāciju. Iestādēm būtu pastāvīgi jāuzrauga, jākontrolē un jāuzlabo studentiem pieejamo palīdzības pakalpojumu efektivitāte.

1.6 Informācijas sistēmas

Standarts:

Iestādēm jānodrošina efektīvai mācību programmu un citu darbību vadīšanai nepieciešamās informācijas vākšana, analīze un izmantošana.

Vadlīnijas:

Iestādes pašizziņa ir sākums efektīvai kvalitātes nodrošināšanai. Ir būtiski, lai iestādēm būtu nepieciešamie līdzekļi, lai vāktu un analizētu informāciju par savu darbību. Bez tiem iestādēm nav iespēju noskaidrot, kas tiek veikts labi un kam nepieciešama uzmanība, kā arī nebūs iespējams noskaidrot jaunievedumu rezultātus. Atsevišķām iestādēm nepieciešamās, uz kvalitātes jautājumiem orientētās informācijas sistēmas zināmā mērā būs atkarīgas no vietējiem apstākļiem, bet paredzams, ka tās ietvers vismaz:

- studentu virzības un sekmju rādītājus;
- beidzēju nodarbinātību;
- studentu apmierinātību ar mācību programmām;
- pasniedzēju darba efektivitāti;
- studentu kontingenta aprakstu;
- pieejamos mācību resursus un to izmaksas;
- iestādes galvenos darbības rādītājus.

Ir vērts salīdzināt mācību iestāžu un līdzīgu organizāciju rādītājus savā starpā EAIT ietvaros un ārpus tiem. Tas ļautu iestādēm paplašināt savu pašizziņas loku un rast dažādus savas darbības uzlabošanas veidus.

1.7 Sabiedrības informēšana

Standarts:

Iestādēm regulāri jāpublicē aktuāla, neitrāla un objektīva gan kvantitatīva, gan kvalitatīva informācija par piedāvātajām programmām un piešķiramajiem grādiem.

Vadlīnijas:

Izpildot savu pienākumu sabiedrības priekšā, augstākās izglītības iestādēm ir pienākums sniegt informāciju par piedāvātajām programmām, to paredzētajiem mācību rezultātiem, piešķiramo kvalifikāciju, izmantotajiem pasniegšanas, mācību un vērtēšanas pasākumiem, kā arī studentiem pieejamām mācību iespējām. Publicētajā informācijā var iekļaut agrāko studentu viedokli un aprakstu par viņu karjeru pēc beigšanas, kā arī pašreizējā studentu kontingenta raksturojumu. Šai informācijai jābūt precīzai, neitrālai, objektīvai un viegli pieejamai, to nedrīkst izmantot kā tirgvedības līdzekli. Iestādei jāapliecina, ka tā izpilda savas pašas prasības attiecībā uz neitralitāti un objektivitāti.

2. daļa: Eiropas standarti un vadlīnijas augstākās izglītības ārējai kvalitātes nodrošināšanai

2.1 Iekšējo kvalitātes nodrošināšanas pasākumu lietojums

Standarts:

Ārējiem kvalitātes nodrošināšanas pasākumiem jāievēro šo Eiropas standartu un vadlīniju 1. daļā aprakstīto iekšējo kvalitātes nodrošināšanas procesu efektivitāte.

Vadlīnijas:

1. daļā ietvertie standarti iekšējai kvalitātes nodrošināšanai rada vērtīgu pamatu ārējam kvalitātes nodrošināšanas procesam. Ir būtiski, lai ārējās vērtēšanas laikā tiktu rūpīgi izvērtēta pašas mācību iestādes iekšējā politika un pasākumi, nosakot, kādā mērā izpildīti attiecīgie standarti.

Ja augstākās izglītības iestāde spēj pierādīt savu iekšējo kvalitātes nodrošināšanas procesu efektivitāti un šie procesi pienācīgi nodrošina kvalitāti un standartu izpildi, ārējie vērtēšanas procesi var būt mazāk intensīvi.

2.2 Ārējo kvalitātes nodrošināšanas procesu izstrāde

Standarts:

Kvalitātes nodrošināšanas procesu mērķi un uzdevumi jānosaka visiem par to atbildīgajiem (ieskaitot augstākās izglītības iestādes) pirms pašu procesu izstrādes un jāpublicē kopā ar izmantojamo pasākumu aprakstu.

Vadlīnijas:

Lai nodrošinātu mērķa skaidrību un pasākumu caurskatāmību, ārējās kvalitātes nodrošināšanas metodes jāveido un jāattīsta procesā, kurā iesaistītas galvenās ieinteresētās puses, ieskaitot augstākās izglītības iestādes. Procesā noslēgumā apstiprinātā procedūra jāpublicē, tai jāietver nepārprotams procesu mērķu un uzdevumu formulējums, kā arī izmantojamo procedūru apraksts.

Tā kā ārējā kvalitātes nodrošināšana uzstāda prasības iesaistītajām iestādēm, jāveic provizorisks iespaids vērtējums, lai pārliecinātos, ka pieņemamā procedūra ir atbilstoša un lieki netraucē augstākās izglītības iestādes normālu darbu.

2.3 Lēmumu kritēriji

Standarts:

Jebkādi uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas darbību pamata pieņemti oficiāli lēmumi jābalsta uz skaidriem publicētiem un konsekventi piemērotiem kritērijiem.

Vadlīnijas:

Kvalitātes nodrošināšanas institūciju pieņemtie oficiālie lēmumi būtiski ietekmē izvērtējamās iestādes un programmas. Taisnīguma un uzticamības nodrošināšanas nolūkā lēmumi jābalsta uz publicētiem kritērijiem un konsekventi jāinterpretē. Lēmumi jābalsta uz fiksētiem faktiem, un institūcijām jābūt izveidotiem lēmumu pārraudzības mehānismiem vajadzības gadījumam.

2.4 Mērķim atbilstoši procesi

Standarts:

Visi ārējās kvalitātes nodrošināšanas procesi īpaši jāizstrādā, lai tie atbilstu to mērķu un uzdevumu sasniegšanas vajadzībām, kādi šiem procesiem nosprausti.

Vadlīnijas:

Kvalitātes nodrošināšanas institūcijas EAIT ietvaros dažādiem mērķiem dažādi piemēro dažādus ārējās vērtēšanas procesus. Vissvarīgākais ir, lai šīs institūcijas izmantotu pasākumus, kas atbilst to pašu noteiktajiem un publicētajiem mērķiem. Tomēr pieredze rāda, ka pastāv daži plaši izmantoti ārējās vērtēšanas procesa elementi, kas ne tikai palīdz nodrošināt šo procesu pamatotību, uzticamību un lietderību, bet arī nodrošina Eiropas kvalitātes nodrošināšanas dimensijas pamatu. No šiem elementiem šādi ir īpaši ievērojami:

- neatlaidīga prasība, lai ārējās kvalitātes nodrošināšanu veicošajiem ekspertiem būtu šim darbam nepieciešamās prasmes un kompetence;
- rūpīga ekspertu atlase;
- pienācīgi ekspertu informēšanas vai apmācības pasākumi;
- ārvalstu ekspertu izmantošana;
- studentu līdzdalība;
- izmantoto pārbaudes pasākumu pietiekamības nodrošināšana atbilstošas informācijas savākšanai, lai pamatotu slēdzienu un pieņemtos lēmumus;
- pašvērtējuma/apmeklējuma/ziņojuma projekta/publicētā ziņojuma/turpmāko darbību modeļa izmantošana pārbaudei;
- iestādes darba uzlabojuma un pilnveides politikas atzišana par kvalitātes nodrošināšanas pamatelementu.

2.5 Ziņojumi

Standarts:

Ziņojumi jāpublicē un jā sastāda tādā stilā, kas ir skaidrs un viegli uztverams paredzētajai auditorijai. Jebkādiem ziņojumos ietvertiem lēmumiem, norādījumiem un ieteikumiem jābūt lasītājam viegli atrodamiem.

Vadlīnijas:

Lai nodrošinātu maksimālu ārējo kvalitātes nodrošināšanas procesu efektivitāti, ir būtiski, lai ziņojumi atbilstu paredzētās auditorijas vajadzībām. Reizēm ziņojumi paredzēti dažādām auditorijām, kādēļ nepieciešama rūpīga pieeja, izvēloties struktūru, saturu, stilu un toni.

Kopumā ziņojumi jāveido tā, lai tie ietvertu aprakstu, analīzi (ieskaitot attiecīgo pamatojumu), slēdzienus, atzinību un ieteikumus. Jāpievieno pietiekams skaidrojums ievadā, lai palīdzētu lasītājam nespeciālistam izprast pārbaudes mērķus, tās formu un lēmumu pieņemšanā izmantotos kritērijus. Galvenie konstatētie fakti, slēdzieni un ieteikumi jāizvieto tā, lai tie lasītājam būtu viegli atrodamā. Ziņojumi jāpublicē viegli pieejamā formā, dodot iespēju lasītājiem un ziņojumu lietotājiem (gan attiecīgajā mācību iestādē, gan ārpus tās) komentēt to noderību.

2.6 Turpmākie pasākumi

Standarts:

Kvalitātes nodrošināšanas procesiem, kas satur ieteikumus darbībai vai kam nepieciešams tālāks darbības plāns, jāizveido konsekventi īstenojams, iepriekš noteikts turpmākās darbības pasākumu plāns.

Vadlīnijas:

Kvalitātes nodrošināšana pēc būtības nav vērsta uz atsevišķiem ārējās vērtēšanas pasākumiem: tai jābūt vērstai uz pastāvīgu darba uzlabošanu. Ārējā kvalitātes nodrošināšana nebeidzas ar ziņojuma publicēšanu, tai jāietver strukturētu turpmāko pasākumu kopu, kas nodrošina pienācīgu ieteikumu izskatīšanu, kā arī visu nepieciešamo darbības plānu izveidi un īstenošanu. Tas var ietvert turpmākas tikšanās ar iestādes vai programmas pārstāvjiem.

Mērķis ir panākt, ka uzlabojamiem aspektiem nekavējoties tiek pievērsta uzmanība, veicinot turpmāku pilnveidošanu.

2.7 Periodiska kontrole

Standarts:

Izglītības iestāžu un/vai programmu ārējā kvalitātes nodrošināšana jāveic regulāri. Perioda ilgums un izmantojamie kontroles pasākumi skaidri jādefinē un iepriekš jāpublicē.

Vadlīnijas:

Kvalitātes nodrošināšana ir dinamisks nevis statisks process. Tai jābūt pastāvīgai, nevis "reizi mūžā". Tā nebeidzas ar pirmo pārbaudi vai oficiālo turpmāko pasākumu izpildi. Šie pasākumi regulāri jāatkārto. Turpmākā ārējā vērtēšanā jāievēro attīstība, kas panākta kopš iepriekšējās reizes. Visās ārējās pārbaudēs izmantojamam procesam jābūt ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijas skaidri definētam, tā prasības pret mācību iestādēm nedrīkst pārsniegt uzdevumu izpildei nepieciešamo.

2.8 Visas sistēmas analīze

Standarts:

Kvalitātes nodrošināšanas institūcijām periodiski jā sagatavo apkopojoshi ziņojumi, kas apraksta un analizē dažādo veikto pārbaudes pasākumu konstatētos vispārīgos faktus.

Vadlīnijas:

Visas ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijas savāc plašu informāciju par atsevišķām programmām un/vai mācību iestādēm, tādējādi nodrošinot materiālu strukturētai visas augstākās izglītības sistēmas analīzei. Šāda analīze var sniegt ļoti vērtīgu informāciju par attīstību, tendencēm, jaunu labāko pieredzi un jomām ar pastāvīgām grūtībām vai vāju darbību, kļūstot par lietderīgiem instrumentiem politikas izstrādei un kvalitātes uzlabošanai. Institūcijām jāapsver iespēja iekļaut savas darbības jomā izpēti un izstrādes funkciju, kas tām palīdzētu gūt maksimālu labumu no sava darba.

Ievads 3. daļai:

Eiropas standarti un vadlīnijas ārējām kvalitātes nodrošināšanas institūcijām

Eiropas ārējo kvalitātes nodrošināšanas institūciju izaugsme pieņēmusies spēkā kopš 1990. gadu sākuma. Tajā pat laikā sadarbība un labākās pieredzes apmaiņa institūciju starpā kļuvusi par neatņemamu šīs attīstības elementu. Jau 1994/95 tā sauktie Eiropas pilotprojekti (*European Pilot Projects*) ko aizsāka Eiropas Komisija, nodrošināja kvalitātes nodrošināšanas metodisko pamatu savstarpēju atzīšanu institūciju starpā: neatkarīgas institūcijas, pašvērtējumi, ārējo ekspertu apmeklējumi un ziņojumu publiskošana, ko noteica 1998. gada ES Padomes Rekomendācija par augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanu. ENQA izveidošana 2000. gadā tādējādi bija dabiska šīs sadarbības formalizēšana, un ENQA ir spējusi izmantot 1990. gados panākto sarežģīto vienprātību. Eiropas standarti ārējām kvalitātes nodrošināšanas institūcijām, kas aprakstīti turpmāk, izveidoti, balstoties uz šiem Eiropas ārējās kvalitātes nodrošināšanas negarajā vēsturē panāktajiem priekšnoteikumiem. Vēl vairāk, standarti apzināti tiek veidoti nedz pārāk detalizēti, nedz stingri reglamentējoši. Tie nedrīkst ierobežot Eiropas kvalitātes nodrošināšanas institūciju brīvību savā organizatoriskajā struktūrā un pasākumos atspoguļot savas valsts vai reģiona pieredzi un centienus. Standartiem tomēr jānodrošina, lai šo institūciju profesionālisms, uzticamība un godīgums ir acīmredzams un caurskatāms ieinteresētajām pusēm, kā arī jānodrošina salīdzināšanas iespēja institūciju starpā, dodot nepieciešamo Eiropas dimensiju.

Jāpiemetina, ka tādējādi standarti dabiski dod arī savu ieguldījumu institūciju un to veiktās vērtēšanas vai akreditācijas savstarpējās atzīšanas darbā. Šis darbs ir pētīts Ziemeļvalstu Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas tīklā (*Nordic Quality Assurance Network in Higher Education (NOQA)*) un ir daļa no Eiropas akreditācijas konsorcijs (*European Consortium for Accreditation (ECA)*) izstrādātā 'Labākās pieredzes kodeksa'.

Vairākas 'vadlīnijas' pievienotas, lai sniegtu papildu informāciju par labāko pieredzi un dažos gadījumos plašāk izskaidrotu standartu nozīmi un svarīgumu. Lai gan vadlīnijas nav pašu standartu sastāvdaļa, standarti jāapskata saistībā ar tām.

3. daļa: Eiropas standarti ārējām kvalitātes nodrošināšanas institūcijām

3.1 Ārējo kvalitātes nodrošināšanas pasākumu izmantošana augstākajā izglītībā

Standarts:

Institūciju ārējā kvalitātes nodrošināšanā jāievēro šo Eiropas prasību un norādījumu 2. daļā aprakstīto ārējo kvalitātes nodrošināšanas procesu pastāvēšana un efektivitāte.

Norādījumi:

2. sadaļā ietvertās prasības ārējai kvalitātes nodrošināšanai rada vērtīgu pamatu ārējam kvalitātes vērtēšanas procesam. Šīs prasības atspoguļo labāko darbības veidu un pieredzi, kas gūta, ārējās kvalitātes nodrošināšanas attīstības gaitā kopš 1990. gadu sākuma. Tādēļ svarīgi, lai šīs prasības tiktu iekļautas ārējo kvalitātes nodrošināšanas institūciju darbībā attiecībā uz augstākās izglītības iestādēm.

Standartiem ārējai kvalitātes nodrošināšanai kopā ar standartiem attiecībā uz ārējām kvalitātes nodrošināšanas institūcijām jāveido pamats profesionālai un uzticamai augstākās izglītības iestāžu ārējai kvalitātes nodrošināšanai.

3.2 Oficiālais statuss

Standarts:

Institūcijām jābūt attiecīgo Eiropas augstākās izglītības telpas pārvaldes iestāžu oficiāli atzītām kā institūcijām, kas atbild par ārējo kvalitātes nodrošināšanu, tām jābūt ar juridisku pamatu. Šīm institūcijām jāatbilst visām likumdošanas prasībām, kas ir spēkā valstī, kurā šīs institūcijas darbojas.

3.3 Darbība

Standarts:

Institūcijām regulāri jāveic ārējās kvalitātes nodrošināšanas darbības (iestādes vai programmas līmenī).

Vadlīnijas:

Šādas darbības var ietvert vērtēšanu, pārbaudi, auditu, izvērtējumu, akreditāciju vai citas tam līdzīgas darbības un tām jābūt institūcijas pamatfunkciju daļai.

3.4 Resursi

Standarts:

Institūcijām jābūt atbilstošiem un proporcionāliem gan cilvēku, gan finanšu resursiem, lai nodrošinātu iespēju efektīvi un lietderīgi organizēt un veikt ārējos kvalitātes nodrošināšanas procesus, pienācīgi paredzot šo procesu un pasākumu attīstību.

3.5 Misijas formulējums

Standarts:

Institūcijām jābūt skaidriem un noformulētiem darba mērķiem un uzdevumiem, kas apkopoti sabiedrībai pieejamā dokumentā.

Vadlīnijas:

Šādiem misijas formulējumiem jāapraksta institūcijas kvalitātes nodrošināšanas procesu mērķi un uzdevumi, darba dalījums ar pārējām augstākajā izglītībā būtiski ieinteresētajām pusēm, īpaši augstākās izglītības iestādēm, kā arī to darba kultūras un vēsturiskais konteksts. Šādam formulējumam jāizskaidro, ka ārējais kvalitātes nodrošināšanas process ir institūcijas galvenā darbības nozare un ka pastāv sistēmiska pieeja mērķu sasniegšanai

un uzdevumu izpildei. Jābūt dokumentācijai, kas parāda, kā noformulētie uzdevumi tiek pārvērsti skaidrā politikā un vadības plānā.

3.6 Neatkarība

Standarts:

Institūcijām jābūt neatkarīgām tādā mērā, lai tās būtu pašas atbildīgas par savu darbību un to ziņojumos pieņemtos lēmumus un ieteikumus nevarētu ietekmēt trešās personas, tādas kā augstākās izglītības iestādes, ministrijas vai citas ieinteresētās puses.

Vadlīnijas:

Institūcijai jāpierāda tās neatkarība ar šādiem pasākumiem:

- tās darbības neatkarība no augstākās izglītības iestādēm un valdības ir garantēta oficiālos dokumentos (piemēram, pārvaldības instrumentos vai likumdošanas aktos);
- tās procedūru un metožu noteikšana un pielietošana, ārējo ekspertu izvēle un iecelšana, kā arī kvalitātes nodrošināšanas procesu rezultātu noteikšana notiek autonomi un neatkarīgi no valdības, augstākās izglītības iestādēm, politiskām organizācijām.
- Lai gan kvalitātes nodrošināšanas procesu gaitā notiek konsultēšanās ar svarīgām ieinteresētajām pusēm, īpaši studentiem vai izglītojamajiem, par galīgajiem kvalitātes nodrošināšanas procesu rezultātiem ir atbildīga institūcija.

3.7 Institūciju izmantotie ārējās kvalitātes nodrošināšanas kritēriji un procesi

Standarts:

Institūciju izmantotajiem procesiem, kritērijiem un pasākumiem jābūt iepriekš noteiktiem un sabiedrībai pieejamiem. Šādiem procesiem būtu parasti jāietver:

- kvalitātes nodrošināšanas procesa objekta pašnovērtējums vai līdzvērtīgs pasākums;
- ekspertu grupas, kurā pēc iespējas iekļauts studentu pārstāvis vai pārstāvji, veikts ārējais vērtējums, pēc institūcijas lēmuma apmeklējot mācību iestādi;
- ziņojuma publicēšana, ietverot visus lēmumus, ieteikumus un citus oficiālus rezultātus;
- turpmākie pasākumi ārējās kvalitātes nodrošināšanas procesa objekta veikto darbību pārbaudei saskaņā ar ziņojumā ietvertajiem ieteikumiem.

Vadlīnijas:

Institūcijas var izstrādāt un izmantot citus procesus un procedūru konkrētiem mērķiem. Institūcijām vienmēr būtu jāpiegriež liela vērība to deklarētajiem principiem un jānodrošina gan to prasību un procesu profesionālu vadību, gan konsekventu slēdzienu un lēmumu pieņemšanu, pat tad, ja lēmumus pieņem no dažādiem cilvēkiem sastāvoša grupa.

Institūcijām, kas pieņem oficiālus kvalitātes nodrošināšanas lēmumus vai slēdzienus, kam ir oficiālas sekas, jāizveido apelācijas procedūra. Šīs procedūras būtība un forma jānosaka saskaņā ar katras institūcijas nolikumu.

3.8 Atbildības nodrošināšanas pasākumi

Standarts:

Institūcijām jāizveido pasākumi savas atbildības nodrošināšanai.

Vadlīnijas:

Šiem pasākumiem būtu jāietver šādi aspekti:

1. publicēta politika pašas institūcijas kvalitātes nodrošināšanai, kas pieejama institūcijas mājas lapā ;
2. dokumentācija, kas pierāda, ka:
 - institūcijas procesi un rezultāti atspoguļo tās uzdevumu un mērķus kvalitātes nodrošināšanā;
 - institūcijai ir izveidots un ieviests ārējo ekspertu darbības mehānisms, kas novērš interešu konfliktus;
 - institūcijai ir drošs mehānisms jebkādu apakšuzņēmēju darbību un sagatavoto materiālu kvalitātes nodrošināšanai, ja kādi atsevišķi vai visi institūcijas realizējamie kvalitātes nodrošināšanas procedūras elementi nodoti citiem izpildītājiem;
 - institūcijai ir izveidotas iekšējās kvalitātes nodrošināšanas procedūras, kas ietver iekšēju atgriezeniskās saites mehānismu (t.i., līdzekļi informācijas ievākšanai no institūcijas darbiniekiem un padomes); iekšēju analīzes mehānismu (t.i., līdzekļi reakcijai uz iekšējiem vai ārējiem ieteikumiem darba uzlabošanai); kā arī ārēju

atgriezeniskās saites mehānismu (t.i., līdzekļi informācijas ievākšanai no ekspertiem un pārbaudītajām mācību iestādēm turpmākai darba uzlabošanai), lai nodrošinātu informāciju un uzturētu pašas institūcijas attīstību un darba uzlabošanu.

3. Obligāta regulāra institūcijas darbības ārēja pārbaude vismaz reizi piecos gados.

3 Koleģiālās uzraudzības sistēma kvalitātes nodrošināšanas institūcijām

Berlīnē ministri aicināja 'ENQA, caur tā dalībniekiem, sadarbojoties ar EUA, EURASHE, un ESIB, ... noskaidrot veidus, kā nodrošināt pienācīgu koleģiālās pārraudzības sistēmu kvalitātes nodrošināšanas un/vai akreditācijas institūcijām vai organizācijām'.

ENQA un tās partneri ir uztvēruši šo aicinājumu, balstoties uz tādu šā mandāta interpretāciju, ka institūciju koleģiālās pārraudzības sistēmai jāietver ne tikai pats koleģiālās pārbaudes process, bet arī rūpīga pārbaudes pamatā esošo kvalitātes standartu apsvēršana. Tad panākta vienošanās procesa gaitā, ka koleģiālā institūciju pārbaude pamatā jāuztver kā līdzeklis institūciju caurskatāmības, pārredzamības un kvalitātes salīdzināmības panākšanai.

Tādēļ šinī ziņojumā kā būtisks ieteikums iekļauta atzīto Eiropas augstākajā izglītībā darbojošos ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūciju reģistra izveide. Šis priekšlikums pēc būtības ir reakcija uz sagaidāmo, ka drīzumā varētu pieaugt dažādu kvalitātes nodrošināšanas institūciju skaits, kas cerētu gūt peļņu no atzīšanas vai akreditācijas firmas zīmes vērtības. Citur gūtā pieredze rāda, ka ir grūti kontrolēt šādus uzņēmumus, bet Eiropai ir, iespējams, unikāla iespēja veikt šā jaunā tirgus segmenta praktisku vadību, ne tāpēc, lai aizsargātu jau izveidoto institūciju intereses, bet gan lai nodrošinātu, ka ieguvums no kvalitātes nodrošināšanas nemazinās neuzticamu organizāciju darbības dēļ.

Darbs pie šiem priekšlikumiem principiāli ievēro Eiropas kontekstu un prasības. Tajā pat laikā procesā pastāv apziņa, ka līdzīga pieredze un procesi attīstās arī citur pasaulē. Šī nodaļa tādēļ sākas ar īsu tās starptautiskās pieredzes un pasākumu analīzi, kas attiecas uz šīs ziņojuma daļas sastādīšanu. Tad tiek ieskicēta ieteicamā koleģiālās pārbaudes sistēma, kas balstās uz pakļautības principu un Eiropas prasībām ārējām kvalitātes nodrošināšanas institūcijām. Šis ieskicējums turpinās ar ieteicamā Eiropā darbojošos ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūciju reģistra aprakstu. Koleģiālās pārbaudes un institūcijas atbilstība Eiropas standartiem ir būtiskas šī reģistra sastādīšanai. Visbeidzot, tiek ieteikts izveidot Eiropas Konsultatīvo augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas forumu.

Starptautiskais konteksts

Eiropa nav vienīgā pasaules daļa, kurā notiek dinamiska attīstība augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas jomā. Šī sadaļa apraksta daļu citu organizāciju pieredzes un pasākumu, starp tām ir Starptautiskais augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas institūciju tīkls (*International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education (INQAAHE)*), Starptautiskā universitāšu prezidentu asociācija (*International Association of University Presidents (IAUP)*), Savienoto valstu Augstākās izglītības akreditācijas padome (*Council for Higher Education Accreditation in the United States (CHEA)*), OECD un UNESCO. Šo organizāciju darbs attiecībā uz kvalitātes nodrošināšanu atzīts par noderīgu šī ziņojuma sastādīšanas laikā. Lai gan šī starptautiskā pieredze nav tieši iekļauta konkrētajos ieteikumos, daži galvenie starptautiskie elementi turpmāk aprakstīti šīs nodaļas ieteikumiem atbilstošā veidā.

Labas kvalitātes un ārējo kvalitātes nodrošināšanas institūciju labas darbības noteikšana jau vairākus gadus ir bijusi uzmanības lokā pasaulē. INQAAHE 1999. un vēlāk apsprieda kvalitātes zīmi ārējām kvalitātes nodrošināšanas institūcijām, IAUP ierosināto ideju, lai apmierinātu augstākās izglītības iestāžu vajadzību noteikt, kuras institūcijas ir pietiekami kvalificētas, lai veiktu ārējo kvalitātes nodrošināšanu. Kvalitātes zīmes ideja sastapās ar plašiem iebildumiem un tā vietā INQAAHE pievērsusies labas prakses kritēriju formulēšanai institūciju vajadzībām. Tā rezultātā radās principu kopums, kas piedāvā kopīgus apzīmējumus labas darbības principiem, tajā pat laikā atzīstot pasaulē pastāvošo institūciju dažādību pēc to mērķiem un kultūrvēsturiskajiem kontekstiem.

Attiecībā uz ieteikumiem institūciju koleģiālai pārbaudei, svarīgs ir CHEA veiktais darbs. CHEA ir nevalstiska organizācija, kas darbojas kā jumta organizācija ASV reģionālajām, specializētajām, valsts mēroga un profesionālajām akreditācijas institūcijām. Akreditācijas institūcijām, kas vēlas saņemt CHEA atzīšanu, jāpierāda, ka tās atbilst CHEA atzīšanas prasībām. No akreditācijas organizācijām tiek sagaidīts, ka tās veicinās akadēmisko kvalitāti, demonstrēs atbildību, veicinās uzlabojumus, izmantos atbilstošus pasākumus, pastāvīgi pārvērtēs akreditācijas pasākumus un būs nodrošinājušas sev pietiekamus resursus. CHEA pieprasa tās

dalībniekiem iziet tā saukto atzīšanu reizi sešos gados. Pamatos pastāv līdzība un saderība starp CHEA pieeju un šī ziņojuma priekšlikumiem, piemēram, attiecībā uz regulārām pārbaudēm. Tomēr šis ziņojums dod skaidru priekšroku institūciju kvalitātes nodrošināšanai.

Atsevišķu iniciatīvu uzsākušas kopā OECD un UNESCO, lai izstrādātu norādījumus kvalitātes nodrošināšanai pārrobežu augstākajā izglītībā. OECD-UNESCO norādījumi tiks pabeigti 2005. gadā, bet to sagatavošanas process atklājis pretrunu starp nepieciešamību regulēt augstākās izglītības internacionalizēšanos un faktu, ka pastāvošā nacionālā kvalitātes nodrošināšanas sistēma bieži vien koncentrējas uz vietējo mācību iestāžu veiktu vietēju darbu. Tādēļ atbilstošas metodikas un mehānismu izstrāde ārvalstu izglītības nodrošinātāju un programmu aptveršanai papildus vietējām mācību iestādēm un programmām, lai palielinātu ieguvumus un ierobežotu iespējamās augstākās izglītības internacionalizācijas trūkumus, uzskatāma par sarežģītu problēmu pašreizējām kvalitātes nodrošināšanas sistēmām.

Piedāvātie OECD-UNESCO norādījumi iesaka ārējām kvalitātes nodrošināšanas institūcijām nodrošināt, lai to kvalitātes nodrošināšanas pasākumi ietver ārvalstu un komerciālas iestādes/izglītības nodrošinātājus, kā arī tālmācības nodrošināšanu un citus netradicionālus veidus. Tomēr norādījumu sastādīšanas process arī atzīst, ka ārvalstu izglītības nodrošinātāju iekļaušana valstu nacionālo institūciju darbības laukā vairumā gadījumu prasīs valstu likumdošanas un administratīvās procedūras maiņu.

Šis ziņojums atzīst internacionalizācijas svarīgumu un iespaidu attiecībā uz augstākās izglītības iestāžu kvalitātes nodrošināšanu. Lai gan tiek uzskatīts, ka iekļaut piedāvātajās Eiropas prasībās ārējai kvalitātes nodrošināšanai norādi uz to vēl ir par agru, priekšlikums par Eiropas reģistru skaidri ietver institūcijas no ārpus Eiropas esošām valstīm, kas darbojas Eiropā, kā arī Eiropas institūcijas, kas darbojas ārpus kontinenta.

Jāatzīst arī, ka norītais Eiropas process pilnībā atbilst OECD-UNESCO ieteikumiem, ka institūcijām jāuztur un jāstiprina esošie reģionālie un starptautiskie tīkli.

Periodiska institūciju kontrole

Augstākās izglītības ārējās kvalitātes nodrošināšanas joma Eiropā ir relatīvi jauna. Tomēr to var uzskatīt par kvalitātes institūciju pieaugoša brieduma elementu, ka pēdējos gados pieaug interese par institūciju darba uzticamības palielināšanu, pievēršoties pašu institūciju iekšējai un ārējai kvalitātes nodrošināšanai. ENQA seminārā 2003. gada februārī Sithe (Sitges), Spānijā, institūciju kvalitātes nodrošināšana bija galvenā tēma. Semināra dalībnieki pārrunāja pašreiz iekrāto institūciju ārējās kvalitātes nodrošināšanas pieredzi, un viens no semināra slēdzieniem bija ieteikums ENQA virzīt darbību uz regulāru tās dalībinstiūciju ārējo pārbaudi. Attiecīgi ENQA saņēma Berlīnes mandātu laikā, kad diskusijas par institūciju ārējām pārbaudēm jau bija sākušās ENQA ietvaros un notikušas arī E4 sanāksmēs.

Šis ziņojums iesaka ikvienai Eiropas institūcijai periodiski, ne retāk kā reizi piecos gados pašai veikt vai pakļauties tās procesu un darbību ārējai pārbaudei. Rezultāti jādokumentē ziņojumā, kurā norādīts, kādā mērā institūcija atbilst Eiropas prasībām attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām (skat. 3. daļas 2. nodaļu).

EAIT turpmāk augstākās izglītības ārējās kvalitātes nodrošināšanas organizatoru un izpildītāju ģeogrāfiskais izvietojums turpmāk bez šaubām būs krietni komplicētāks. Tādēļ ir svarīgi, lai ENQA neietilpstošie dalībnieki tiktu iekļauti institūciju kvalitātes nodrošināšanas pasākumos. Un ir vēl svarīgāk, lai ārpus Eiropas esošajām institūcijām būtu iespēja, ja tās to vēlas, salīdzināt savu darbību ar ieteiktajiem Eiropas standartiem. Tādēļ šis ziņojums nevēlas aprobežot savus ieteikumus ar nacionālā mērogā atzītām Eiropas institūcijām, tādējādi aprobežojoties tikai ar pašreizējiem vai potenciāliem ENQA dalībniekiem. Tieši pretēji, institūcijām ārpus Eiropas, kas darbojas Eiropā, vai Eiropas institūcijām, kas nav nacionāli atzītas, jāļauj izvēlēties pārbaudi, kas izvērtē to atbilstību Eiropas standartiem.

Tiek piedāvāti šādi periodisko pārbaūžu vispārīgie principi:

- ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām, ko izveidojušas un oficiāli atzinušas par nacionālajām institūcijām Boloņas dokumentus parakstījušas valstis, parasti jāpārbauda nacionālā mērogā, tādējādi ievērojot pakārtotības principu – pat ja tās darbojas aiz savu valstu robežām. Šīs Eiropas nacionālās institūcijas no otras puses var izvēlēties ENQA organizēto pārbaudi nevis iekšējo, savas valsts nacionālo kontroli. Institūciju pārbaudēs jāietver vērtējums par to, vai institūcijas atbilst Eiropas prasībām attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām.
- Institūcijas, ko nav izveidojušas un oficiāli atzinušas Boloņas deklarāciju parakstījušas valstis, var pēc savas iniciatīvas izvēlēties tikt pārbaudītas pēc Eiropas standartiem attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām.
- Pārbaudes jāveic, izmantojot pašnovērtējumu, neatkarīgu ekspertu grupu un ziņojuma publicēšanu.

Ārējo pārbaudi parasti ierosina valsts vai institūcijas līmenī. Tādēļ tiek sagaidīts, ka institūciju pārbaudes sāksies ar valsts normatīvo aktu norādījumu izpildi vai institūcijā pastāvošo iekšējo kvalitātes nodrošināšanas procesu. Šis ziņojums vēlas stingri uzsvērt hierarhijas principa ievērošanas nozīmi, tādēļ tiek piedāvāts, ka ENQA, neatkarīgi no savām dalīborganizācijām, uzņemsies iniciatīvu attiecībā uz kādu institūciju tikai tanī gadījumā, ja pēc pieciem gadiem izvērtēšanas darbības neuzsāk nedz valsts līmenī, nedz pati institūcija. Ja šī institūcija nav ENQA dalībniece un piecu gadu laikā pārbaudi neuzsāk nedz valsts līmenī, nedz pati institūcija, Eiropas Reģistra komiteja (*European Register Committee*) ir atbildīga par pārbaudes ierosināšanu.

Ja atsevišķas valsts pārvaldes iestādes ierosina pārbaudi, tās apjoms nepārprotami var būt visai plašs, ietverot to, kā institūcija izpilda valsts uzdevumu. Tomēr svarīgākais elements šajā priekšlikumā ir, lai pārbaudes neatkarīgi no tā, vai tās ierosina valsts, institūcijas vai ENQA līmenī, vienmēr skaidri izvērtētu, kādā apjomā institūcija atbilst Eiropas standartiem attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām. ENQA Ģenerālā asambleja savā sanāksmē 2004. gada novembrī nolēma, ka dalības kritērijiem ENQA jāatbilst ieteiktajiem Eiropas standartiem attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām. Attiecīgi kādas institūcijas pārbaude ne tikai atklās atbilstības līmeni Eiropas standartiem, bet arī tajā pat laikā parādīs atbilstības līmeni ENQA dalības kritērijiem.

Visbeidzot, šis ziņojums uzsver, ka attiecīgi pieredzējušu un prasmīgu ārvalstu ekspertu iesaistīšana būtiski uzlabos pārbaudes procesu.

Turpmāko pasākumu realizācija pēc regulārajām pārbaudēm ir, pirmkārt, nacionālo pārvaldes iestāžu vai institūcijas īpašnieku un, protams, pašas institūcijas pienākums. ENQA piedalīsies turpmāko pasākumu veikšanā tikai tad, ja tie attiecas uz dalībīnstitūcijām, kurās ENQA jāapstiprina pakāpe, kādā saskaņā ar pārbaudes datiem šīs dalībīnstitūcijas atbilst Eiropas standartiem attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām. ENQA noteikumi aprakstīs, kādas sekas paredzamas, ja institūcija šīm prasībām neatbilst. Institūcijas ārējās pārbaudes parauga procesa ilustratīvs piemērs parādīts šī ziņojuma pielikumā.

Eiropā strādājošo ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūciju reģistrs

ENQA kopā ar attiecīgajām ieinteresētajām pusēm pirms ministru tikšanās Berlīnē nodarbojās ar Eiropas kvalitātes nodrošināšanas institūciju reģistra izveidi, ietverot valsts, privātas un nozaru institūcijas, kas darbojas vai plāno darboties Eiropā.

Reģistrs atbilstu augstākās izglītības iestāžu un valdību interesēm, jo ļautu noskaidrot profesionālas un uzticamas Eiropā strādājošas kvalitātes nodrošināšanas institūcijas. Šī interese vispirms vērsta uz sarežģīto ārvalstu grādu atzīšanas jomu. Atzīšanas procedūra tiktu uzlabota, padarot caurskatāmu, kādā mērā pašu izglītības organizētāju darba kvalitāti nodrošinājušas atzītas institūcijas. Otrkārt, augstākās izglītības iestādēm palielinās iespējas lūgt ārvalstu institūcijas pārbaudīt to kvalitāti. Augstākās izglītības iestādēm šajā sakarā ļoti noderētu iespēja atrast profesionālas institūcijas uzticamā reģistrā.

Šāda reģistra vērtīgākais ieguvums tādējādi būtu tā informācijas vērtība izglītības iestādēm un citām ieinteresētajām pusēm, reģistrs pats varētu kļūt par ļoti noderīgu līdzekli augstākās izglītības iestāžu ārējās kvalitātes nodrošināšanas caurskatāmības un salīdzināmības panākšanai. Reģistram jāatklāj tajā iekļauto institūciju atbilstības pakāpe Eiropas standartiem attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām. Taču jāuzsver, ka šis ziņojums netiecas ieteikt reģistru kā ranžēšanas līdzekli.

Šim reģistram jābūt atvērtam visu Eiropā darbojošos institūciju pieteikumiem, ieskaitot tās, kas bāzējas ārpus Eiropas, ir pārnacionālas vai starptautiskas. Institūcijas tiks iedalītas dažādās reģistra daļās pēc tā, vai tās ir kolēģu pārbaudītas, vai nē, pēc to atbilstības Eiropas standartiem attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām, kā arī pēc to darbības tikai valsts robežās vai plašāk.

Tādēļ šāda reģistra iespējamā struktūra varētu būt šāda:

1. sadaļa Koleģiāli pārbaudītas institūcijas, kas iedalītas šādās kategorijās:

- Eiropas nacionālās institūcijas, kurās veikta pārbaude un kuras atbilst visiem Eiropas standartiem attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām.
- Eiropas nacionālās institūcijas, kurās veikta pārbaude, bet kuras neatbilst visiem Eiropas standartiem attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām.
- Institūcijas, kas nav nacionālas, vai ārpus Eiropas institūcijas, kas darbojas Eiropā, kurās veikta pārbaude un kuras atbilst visiem Eiropas standartiem attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām.

- Institūcijas, kas nav nacionālas, vai ārpus Eiropas institūcijas, kurās veikta pārbaude, bet kuras neatbilst visiem Eiropas standartiem attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām.

2. sadaļa Institūcijas, kurās nav veikta pārbaude

- Eiropas nacionālās institūcijas, institūcijas, kas nav nacionālas, vai ārpus Eiropas institūcijas, kurās nav veikta pārbaude, kādēļ iekļautas sarakstā vadoties pēc to pieteikumā reģistram sniegtās informācijas.

Izkārtojot šos principus tabulā, reģistra struktūra ir šāda:

	Veikta pārbaude		Nav veikta pārbaude
	Atbilst Eiropas standartiem	Neatbilst Eiropas standartiem	
Eiropas nacionālās institūcijas	Nacionālie operatori		
	Pārrobežu operatori		
Eiropas institūcijas, kuras nav nacionālas			
Ārpus Eiropas institūcijas, kuras darbojas Eiropā			

Eiropas Reģistra komiteja lems par institūciju iekļaušanu Eiropas reģistrā. Komiteja kā vienu kritēriju iekļaušanai reģistrā izmantos datus par institūciju atbilstību Eiropas standartiem attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām, kas iegūti regulārajās pārbaudēs. Vēl jāizveido citi kritēriji, kas ievēros augstākās izglītības sistēmu dažādību.

Šī Komiteja būs vienkārša, nebirokrātiska struktūra, kas sastāvēs no deviņiem locekļiem, kurus izvirzīs EURASHE, ESIB, EUA, ENQA un Eiropas darba devēju pārstāvošas organizācijas, apvienības un profesionālas organizācijas un valdības pārstāvji. Šie komitejas locekļi darbosies kā indivīdi nevis izvirzījušo organizāciju pārstāvji. ENQA nodrošinās komitejas sekretariāta darbu, komiteja sanāks vismaz reizi pusgadā. Eiropas Reģistra komiteja kā vienu no pirmajiem uzdevumiem veiks reģistra īpašumtiesību reģistrāciju. Vēl viens nekavējoties veicams Eiropas Reģistra komitejas uzdevums būs neatkarīgas un uzticamas apelācijas sistēmas izveide, kas nodrošinās neiekļauto vai iekļaušanu nevēlošos institūciju tiesību aizsardzību. Šai apelācijas sistēmai jābūt vienam no komitejas drīz pēc izveidošanas radītā protokola elementiem.

Eiropas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas konsultatīvais forums

Kopš Prāgas tikšanās 2001. gadā E4 grupa, ko veido ENQA, EUA, ESIB un EURASHE, ir regulāri tikusies, lai pārrunātu šo organizāciju uzskatus par Boloņas Procesi un Eiropas augstākās izglītības kvalitāti. Kopš Berlīnes tikšanās 2003. gadā E4 tikšanās galvenokārt pievērsušās tam, kā īstenot izglītības ministru piešķirto mandātu attiecībā uz augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanu.

Šī Eiropas līmeņa sadarbība ir izrādījusies konstruktīva. Visas četras organizācijas ir tādējādi vienojušās, ka Eiropas Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas konsultatīvais forums (*European Consultative Forum for Quality Assurance in Higher Education*) pārņems E4 grupas funkcijas. Šāda foruma dibināšana praktiski izveidotu stabilāku pamatu pašreizējai sadarbībai starp ENQA, EUA, EURASHE un ESIB. Šis forums pamatā darbotos kā konsultatīvs forums būtiskākajām Eiropas ieinteresētajām pusēm un līdzinātos pašreizējam

veidojumam, kurā attiecīgās četras organizācijas sedz savus izdevumus un piedalās bez jaunas administratīvas struktūras izveides. Ilgākā laika posmā šajā forumā būtu jāiekļauj arī darba tirgus pārstāvji.

4 Nākotnes perspektīvas un grūtības

Šis ziņojums satur priekšlikumus un ieteikumus, ko izstrādājuši un atbalsta galvenie Eiropas augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas jomas darbinieki. Pati šāda ziņojuma pastāvēšana ir liecība tam, ka panākta vienota izpratne jomā, kurā šāda izpratne var šķist pēc būtības neiespējama, ievērojot dažādās intereses. Priekšlikumi piedāvā palielināt caurskatāmību, drošību un informācijas apjomu par augstāko izglītību kā studentiem, tā sabiedrībai kopumā. Tie vienādā mērā piedāvā augstākās izglītības iestādēm atpazīstamību un uzticamību, kā arī iespējas parādīt to centienus nodrošināt augstu kvalitāti arvien pieaugošas konkurences un skeptiski noskaņotas vides apstākļos. Attiecībā uz kvalitātes nodrošināšanas institūcijām šie priekšlikumi ceļ šo institūciju kvalitāti un uzticamību, apvienojot atsevišķās institūcijas produktīvākam darbam to plašākajā Eiropas profesionālajā brālībā. Šie priekšlikumi tomēr paliks tikai priekšlikumi, ja tiem nesekos efektīva realizācijas stratēģija. Ja Bergenā tos apstiprinās izglītības ministri, tiks veikti tūlītēji pasākumi šī ziņojuma svarīgāko elementu ieviešanas uzsākšanai. Kvalitātes nodrošināšanas institūciju reģistru jāparedz uzsākt 2005. gada otrajā pusē un sagatavot tiešsaistei 2006. gadā.

ENQA sekretariāts ir paredzējis šim nolūkam nepieciešamos papildu resursus. Pēc ministru tikšanās, ENQA veiks nepieciešamos konkrētos pasākumus Eiropas Reģistra komitejas izveidei. Komiteja uzsāks darbu oficiāli nokārtojot reģistra īpašumtiesības un sagatavojot darba protokolu, kas balstīts uz ENQA 2005. gada pavasarī veiktajiem priekšdarbiem. Paredzams, ka pirmās regulārās pārbaudes notiks 2005. gadā.

Arī Eiropas Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas konsultatīvais forums būs drīz veicams pasākums. Tādējādi Bergenā ministru tikšanās rezultāti un foruma izveide būs galvenā ENQA un tās E4 partneru tikšanās tēma 2005. gada jūnijā. Bez tam tiks apspriesta arī turpmākā sadarbība ar citām galvenajām ieinteresētajām pusēm, piemēram, darba tirgus pārstāvjiem. ENQA ir organizējusi tikšanos ar citiem Eiropas kvalitātes nodrošināšanas tīkliem pirms nākamās ENQA Ģenerālās Asamblejas 2005. gada septembrī.

Iespēja strauji realizēt dažus šā ziņojuma priekšlikumus nenozīmē, ka arī pārējo priekšlikumu realizācija būs viegla. Vairāk laika būs vajadzīgs iekšējās un ārējās kvalitātes nodrošināšanas standartu plašai atzīšanai mācību iestādēs un institūcijās, jo to pieņemšana būs atkarīga no dokumentu parakstījušo valstu vēlmes mainīt un attīstīt savas nostabilizētās un spēcīgās augstākās izglītības sistēmas. Iekšējās kvalitātes nodrošināšanas standartos piedāvātais var šķist apdraudam kādas augstākās izglītības iestādes, īpaši tās, kurās ir jauna un attīstībā esoša kvalitātes nodrošināšanas tradīcija, vai kurās pievērsšanās studentu vajadzībām un to sagatavošanai darba tirgum nav iestādes kultūras pamatā. Līdzīgi prasības ārējai kvalitātes nodrošināšanai un pašām kvalitātes nodrošināšanas institūcijām prasīs no visiem dalībniekiem un īpaši institūcijām rūpīgi izvērtēt sevi un salīdzināt savu darbību ar Eiropā sagaidīto. Jaunā periodisko pārbažu procedūra piešķirs šim mērķim laika aspektu. Tikai saskatot šo prasību pieņemšanā ieguvumu, tās var tikt plaši atzītas.

EAIT darbība balstās uz individuālu nacionālo atbildību par augstāko izglītību, kas paredz autonomiju ārējās kvalitātes nodrošināšanas jautājumos. Tā kā šis ziņojums nav un nevar būt reglamentējošs, tas tikai sniedz savus ieteikumus un priekšlikumus profesionālu savstarpējas cieņas garā; ar to domājot speciālistus no augstākās izglītības iestādēm, tajā skaitā studentus, ministrijām un kvalitātes nodrošināšanas institūcijām. Dažas dokumentu parakstījušās valstis var vēlēties iecelt šīs prasības un pārbaudes procesu savas likumdošanas vai administratīvās darbības saulītē. Citas varbūt vēlēsies ilgāk apsvērt šāda soļa noderību, izsverot pārmaiņu priekšrocības pret *status quo* pozitīvajām iezīmēm. Piedāvātais Eiropas Augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas konsultatīvais forums varētu kļūt par noderīgu jaunās domāšanas, citu sistēmu pieredzes un dažādu valstu pieredzes līdzību un atšķirību diskutēšanas, debatēšanas un iepazīšanas iespēju.

Kopumā ENQA, tās E4 partnerus un citas ieinteresētās puses sagaida ievērojams un būtisks darba apjoms, lai tiktu galā ar turpmākajos gados sagaidāmo. Šis ziņojums tādēļ skaidri norāda, ka šāda ziņojuma izveidošana nav tas pats, kas Boloņas mērķu sasniegšana kvalitātes nodrošināšanas dimensijas ziņā EAIT. Priekšā vēl daudz darba šā ziņojuma ieteikumu ieviešanā un paredzētās kvalitātes kultūras izveidošanā gan augstākās izglītības iestādēs, gan ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijās.

Berlīnes mandāta iekustinātais process prasa pastāvīgu uzmanību un koordināciju, lai nodrošinātu pilnībā darboties spējīgu Eiropas dimensiju kvalitātes nodrošināšanai EAIT. Eiropas augstākās izglītības telpa ar spēcīgām, autonomām un efektīvām augstākās izglītības iestādēm, skaidra apziņa par kvalitātes un standartu nozīmi, labas koleģiālās pārbaudes, uzticamas kvalitātes nodrošināšanas institūcijas, efektīvs reģistrs un uzlabota sadarbība ar citām ieinteresētajām pusēm, piemēram, darba devējiem, ir kļuvusi iespējama un šajā ziņojumā ietvertie priekšlikumi ilgstoša darba gaitā realizēs šo ieceri.

Pielikums: Regulāra kvalitātes nodrošināšanas institūciju kontrole – teorētisks modelis

Turpmāk aprakstītais paraugs paredzēts kā piemērs ārējās kvalitātes vērtēšanas institūcijas ārējam vērtējumam. Tas pasniegts kā tāda uzticama procesa paraugs, kas dod iespēju noteikt atbilstību Eiropas prasībām attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām. Tomēr jāievēro, ka šis apraksts domāts tikai kā paraugs un ilustrācija. Tādēļ apraksts ir visai detalizēts⁴ un visticamāk pat detalizētāks nekā tiktu uzskatīts par nepieciešamu konkrētai institūciju koleģiālai vērtēšanai. Tas tādēļ, ka pats šeit aprakstītais process nedrīkst tikt uzskatīts par prasību. Tad vēl jāievēro, ka šajā piemērā termins “vērtēšana” izmantots mērķu un procesu apzīmēšanai. Varētu tikt izmantoti arī tādi termini kā “akreditācija” vai “audits”.

Aprakstītais process aptver šādus elementus:

- pārbaudes atskaites punktu un kārtības formulēšana;
- ekspertu grupas sastāva izvēle un ekspertu iecelšana;
- institūcijas pašnovērtējums;
- apmeklējums;
- ziņojuma sastādīšana.

1 Atskaites punkti

Atskaites punktiem jānorāda pārbaudes mērķi saskaņā ar pārvaldes iestāžu, ieinteresēto pušu un pašas institūcijas viedokli un interesēm. Jāaptver visi institūcijas galvenie uzdevumi un darbības jomas tā, lai būtu nepārprotami skaidrs, ka nepastāv kādi slēpti aspekti.

2 Pašnovērtējums

2.1 Pārbaudes pamatam no institūcijas pieprasāmā fona informācija

Lai izprastu kontekstu, kādā institūcija darbojas, nepieciešama būtiska fona informācija. Šajā sadaļā būtu jāietilpst turpmāk uzskaitītajam.

2.1.1 Īss valsts augstākās izglītības sistēmas apraksts, ietverot:

- piešķiramo grādu struktūru;
- institucionālo struktūru;
- jaunu priekšmetu, programmu un iestāžu dibināšanas kārtību un dibināšanā iesaistītās puses;
- citus kvalitātes nodrošināšanas pasākumus;
- augstākās izglītības iestāžu oficiālo statusu.

2.1.2 Īss pārskats par konkrētās institūcijas vēsturi un augstākās izglītības vērtēšanu kopumā:

- misijas formulējums;
- institūcijas dibināšana (dibinājusi valdība, augstākās izglītības iestādes, citi dibinātāji);
- institūcijas darbības juridiskā pamata un citu ar to saistīto oficiālo normatīvo dokumentu (piemēram, parlamenta likumu, ministrijas rīkojumu vai lēmumu) apraksts ;
- institūcijas finansēšanas kārtība;
- kam dotas tiesības ierosināt vērtēšanu;
- institūcijas iekšējā organizācija, tajā skaitā valdes vai padomes iecelšanas un izveides procedūra;
- citi institūcijas pienākumi (atskaitot augstākās izglītības vērtēšanu);

⁴ Šī pielikuma struktūra aptuveni sakrīt ar to, kas nesen dokumentēta Skandināvijas valstu kvalitātes nodrošināšanas institūciju savstarpējās atzīšanas projekta rokasgrāmātā.

- institūcijas starptautiskā darbība, tajā skaitā oficiālie līgumi, kā arī citi pasākumi, piemēram, dalība konferencēs, darba grupās un darbinieku apmaiņā;
- institūcijas loma turpmākajos pasākumos pēc vērtēšanas: sekas un sankcijas.

2.2 Institūcijas veiktā ārējā kvalitātes vērtēšana

Jāiesniedz apliecinājums tam, ka institūcija regulāri veic darbības augstākās izglītības iestāžu vai programmu ārējai kvalitātes nodrošināšanai. Šādai kvalitātes nodrošināšanai jāietver vai nu novērtēšana, akreditācija, pārbaude, audits vai izvērtēšana, tām jābūt šīs institūcijas pamata funkcijām.

Ar apzīmējumu 'regulāri' domāts, ka vērtēšanas pasākumi tiek veikti sistemātiski un ka pēdējo divu gadu laikā veiktas vairākas kvalitātes vērtēšanas.

Šādam apliecinājumam būtu jāietver:

- institūcijas izmantoto metožu kopuma apraksts;
- veikto kvalitātes vērtēšanas pasākumu un novērtēto objektu skaits.

2.3 Institūcijas izmantotais vērtēšanas paņēmiens

2.3.1 Fona informācija

Pārskats par vērtēšanas pasākumu plānošanu kopumā un citiem būtiskiem jautājumiem ir nepieciešams, lai ļautu noteikt, vai institūcija savā darbā izmanto caurskatāmus metodiskos pasākumus.

Šādam pārskatam būtu jāietver:

- pasākumi saziņai ar vērtētājam iestādēm un to informēšanai;
- institūcijas stratēģija studentu iesaistei;
- pasākumi, kas saistīti ar konkrētas novērtēšanas atskaites punktu un / vai plāna projekta izveidi;
- vērtēšanas atskaites punkti (iepriekš noteikti kritēriji, juridiski dokumenti, konkrētiem priekšmetiem paredzētie kvalitātes līmeņi, profesiju standarti, vērtētās iestādes formulētie mērķi);
- pakāpe, kādā metodiskie elementi tiek pielāgoti konkrētai vērtēšanai.

2.3.2 Metodikas elementi

Apliecinājums tam, ka institūcijas darbā izmantotā metodika ir iepriekš noteikta un publiska tāpat kā pārbaudes rezultāti.

Metodikai jāietver:

- konkrētā vērtēšanas objekta pašnovērtējums vai līdzvērtīga procedūra;
- ekspertu grupas veikta ārēja novērtēšana un iestādes apmeklējums saskaņā ar institūcijas lēmumu;
- ziņojuma publicēšana ar publiskojamiem rezultātiem.

Institūcija var arī izstrādāt un izmantot citas metodes īpašām vajadzībām. Institūcijas lēmumiem un ziņojumiem jābūt konsekventiem principu un prasību ziņā pat tad, ja spriedumus veido dažādas grupas. Ja institūcija pieņem vērtējošus lēmumus, jābūt izveidotai apelācijas sistēmai. Šī metodika tiek piemērota institūcijas vajadzībām. Ja institūcijai jāsniedz ieteikumi un/vai slēdzieni ar nosacījumiem, jābūt izveidotai turpmāko pasākumu procedūrai, lai pārbaudītu rezultātus.

2.3.3 Ziņojums par ārējās ekspertu grupas lomu

Šim ziņojumam par ekspertu grupas lomu būtu jāietver:

- ekspertu izvirzīšanas un iecelšanas procedūra, tajā skaitā citvalstu ekspertu un ieinteresēto pušu (darba devēju un studentu) pārstāvju izmantošanas kritēriji;
- ekspertu informēšanas un apmācības metodes;
- ekspertu sanāksmes: to skaits, apjoms un grafiks saistībā ar kopējo vērtēšanas procesu;
- darba dalīšana institūcijas un ekspertu starpā;
- institūcijas darbinieku loma vērtēšanā;
- par vērtēšanu atbildīgo iestādes darbinieku noteikšana un iecelšana.

2.3.4 Dokumentācija

Lai noteiktu, kādi ir institūcijas izmantotie pašnovērtējuma un apmeklējumu izvērtēšanas pasākumi, nepieciešami vairāki pārskati par institūcijas izmantotajiem dokumentācijas apkopošanas pasākumiem:

2.3.4.1 Pārskats par pasākumiem attiecībā uz pašnovērtējumu

Šim pārskatam būtu jāietver:

- institūcijas sniegto norādījumu satura apraksts;
- institūcijas sniegtie ieteikumi par procedurām;
- prasības pašnovērtējuma veikšanas grupu izveidei, ietverot studentu lomu;
- pašnovērtēšanas grupu apmācība/informēšana;
- pašnovērtējuma veikšanai paredzētais laiks.

2.3.4.2 Pārskats par apmeklējuma procedūru

Šim pārskatam būtu jāietver:

- anketas/interviju protokoli;
- dalībnieku/informācijas sniedzēju atlases principi (kategorijas un konkrēti dalībnieki);
- apmeklējuma ilguma noteikšanas principi;
- tikšanos skaits un vidējais ilgums;
- tikšanos dokumentācija (iekšējā/ārējā, protokoli, transkripcijas u.c.);
- ārējās ekspertu grupas darba metodes.

2.3.4.3 Ziņojumi

Dokumentācijai būtu jāietver šāda informācija par ziņojumiem:

- ziņojuma mērķis;
- ziņojuma sagatavošana (vai to veic institūcijas darbinieki vai eksperti);
- ziņojuma formāts (veidojums un garums);
- ziņojuma saturs (dokumentācija vai tikai analīze/ieteikumi);
- principi, pēc kādiem vadoties, vērtētā iestādes iesniedz komentārus par ziņojuma projektu;
- publicēšanas pasākumi un politika (piemēram, kontakti ar plašsaziņas līdzekļiem);
- tūlītēji turpmākie pasākumi (piemēram, semināri un konferences);
- ilgtermiņa turpmākie pasākumi (piemēram, atkārtota vērtēšana vai apmeklējums).

2.3.5 Apelācijas sistēma

Institūcija dokumentāli fiksē procedūru, saskaņā ar kuru iesniedzamas apelācijas pret institūcijas lēmumiem un kā šī procedūra tiek izmantota institūcijas vajadzībām. No šiem dokumentiem jābūt skaidram, kādā apjomā apelācijas sistēma izmanto izskatīšanas procesu, ar kura palīdzību institūcija var nodrošināt vērtējamām iestādēm iespēju komentēt un apšaubīt vērtēšanas rezultātu. Pamatā institūcijai jānodrošina apliecinājums, ka apelācijas sistēma dod iespēju vērtējamajiem izteikties par vērtēšanas rezultātiem.

2.4 Papildu dokumentācija

Šai papildu dokumentācijai jānodrošina pārskats par aptauju izmantojumu, statistikas materiālu vai citiem dokumentiem, kas nav uzrādīti pārējās sadaļās. Šim materiālam jābūt publiskam.

2.5 Institūciju kvalitātes sistēmas procedūras

Institūcijai dokumentāli jāpierāda, ka tā ir izveidojusi iekšēju kvalitātes nodrošināšanas mehānismu, kas atbilst Eiropas standartiem attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām.

2.6 Galīgie spriedumi

Institūcijas stipro pušu, vājo vietu iespēju un apdraudējumu analīze ir nepieciešama, lai sniegtu pārskatu par institūcijas spējām pielāgoties jaunajām prasībām un tendencēm un pastāvīgi uzlabot tās darbību, vienlaikus nodrošinot stingru un uzticamu metodisko ietvaru un vadības modeli.

3 Norādījumi ārējās vērtēšanas grupai

Šie norādījumi apraksta no ārējās vērtēšanas grupas sagaidāmo. Tie aptver norādījumus par:

- iecelšanu un organizāciju vispār;
- apmeklējumu;
- ziņojuma sastādīšanu.

Kā aprakstīts iepriekš, pārbaudāmajai institūcijai jāiesniedz pašnovērtējuma ziņojums, kas atbilst sniegtajiem norādījumiem. Pašizpētes materiāli jānosūta ekspertu grupai ne vēlāk kā mēnesi pirms apmeklējuma.

3.1 Ārējās pārbaudes grupas iecelšana

Šī sadaļa izklāsta ekspertu iecelšanu paredzētās pārbaudes veikšanai. Ārējās ekspertu grupas sastāvā būtu jābūt šādiem ekspertiem:

- vienam vai diviem kvalitātes nodrošināšanas ekspertiem (ārvalstu);
- augstākās izglītības iestādes pārstāvim (no tās pašas valsts);
- studentu pārstāvim (no tās pašas valsts);
- ieinteresētās puses pārstāvim (piemēram, darba devējam, no tās pašas valsts).

Viens no ekspertiem jāievēl par grupas vadītāju. Ieteicams grupu papildināt ar personu, kas neatkarīgi no institūcijas pildītu sekretāra pienākumus.

Ekspertus var izvirzīt institūcijas, ieinteresētās puses vai pašvaldības, bet, lai nodrošinātu pārbaudes uzticamību un patiesumu, ir būtiski uzticēt ekspertu iecelšanu trešajai pusei ārpus pārbaudāmās institūcijas. Tāda trešā puse var būt ENQA vai procesā neiesaistīta institūcija. Par ekspertu atzīšanas pamatu jākalpo to neatkarības deklarācijai. Tomēr pārbaudāmai institūcijai jābūt tiesīgai komentēt grupas galīgo sastāvu.

3.2 Apmeklējums

Apmeklējums jāprotokolē pēc turpmāk uzskaitītiem parametriem.

Ieteicamais apmeklējuma ilgums ir divas līdz trīs dienas, ieskaitot sagatavošanos un turpmākās darbības, atkarībā no pārbaudes grupas iepriekšējās informētības par vērtējamo institūciju un tās kontekstu.

Iepriekšējā dienā pirms apmeklējuma grupai jāsapulcējas un jāvienojas par apmeklējuma gaitā izpētāmajām tēmām. Apmeklējuma mērķis ir pārbaudīt pašnovērtējuma ziņojumu. Norādījumi intervijām jā sastāda, ievērojot šo mērķi.

Apmeklējumā var ietilpt atsevišķas tikšanās ar institūcijas valdes locekļiem, vadību, personālu, ekspertiem, īpašniekiem/galvenajām ieinteresētajām pusēm un novērtēto mācību iestāžu vadības pārstāvjiem, kā arī iekšējo pašnovērtējuma komisiju pārstāvjiem.

3.3 Ziņojuma sagatavošana

Bez vispārīgo atskaites punktu ievērošanas ziņojumam precīzi jāatspoguļo atbilstība Eiropas standartiem attiecībā uz ārējās kvalitātes nodrošināšanas institūcijām, kā norādīts pašizpētes protokolā, kā arī turpmākas darba uzlabošanas iespējas un ieteikumi šajā sakarā. Pēc apmeklējuma ārējās pārbaudes grupa ar sekretāra līdzdalību sastāda ziņojumu. Ziņojuma galīgais variants jānosūta pārbaudāmajai institūcijai, lai tā komentētu iespējamās faktu kļūdas.